

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КРИВОРІЗЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
Факультет мистецтв
Кафедра образотворчого мистецтва

«Допущено до захисту»

Завідувач кафедри

_____ Р.О. Пильнік

« ____ » _____ 2024 р.

Реєстраційний № _____

« ____ » _____ 2024 р

МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОНАННЯ ГРАФІЧНОГО НАТЮРМОРТУ

Кваліфікаційна робота
студента групи ОМм-23
ступінь вищої освіти «магістр»
спеціальності 014.12 Середня освіта
(Образотворче мистецтво)
Чехутського Власа Дмитровича
Керівник: к.пед.н, доцент
Пильнік Р.О

Оцінка:

Національна шкала _____

Шкала ECTS ____ Кількість балів ____

Голова ЕК _____

(підпис) (прізвище, ініціали)

Члени ЕК _____

(підпис) (прізвище, ініціали)

(підпис)

(прізвище, ініціали)

(підпис)

(прізвище, ініціали)

ЗАПЕВНЕННЯ

Я, Чехутський Влас Дмитрович, розумію і підтримую політику Криворізького державного педагогічного університету з академічної доброчесності. Запевняю, що ця кваліфікаційна робота виконана самостійно, не містить академічного плагіату, фабрикації, фальсифікації. Я не надавав і не одержував недозволену допомогу під час підготовки цієї роботи. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають покликання на відповідне джерело.

Із чинним Положенням про запобігання та виявлення академічного плагіату в роботах здобувачів вищої освіти Криворізького державного педагогічного університету ознайомлений. Чітко усвідомлюю, що в разі виявлення у кваліфікаційній роботі порушення академічної доброчесності робота не допускається до захисту або оцінюється незадовільно.

28.11.2024

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ГРАФІЧНОГО НАТЮРМОРТУ	6
1.1. Історичні витoki та еволюція жанру натюрморт.....	6
1.1.1. Зародження та становлення натюрмарту в мистецтві	6
1.1.2. Розвиток натюрмортного жанру в графічному мистецтві.....	10
1.1.3. Роль натюрмарту в контексті європейського та вітчизняного мистецтва	13
1.2. Особливості графічного зображення натюрмарту	15
1.3. Методики та техніки виконання натюрмарту в графіці	18
Висновки до розділу 1	23
РОЗДІЛ 2. КОМПОЗИЦІЙНО-ТЕХНІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ГРАФІЧНОГО НАТЮРМОРТУ	24
2.1. Структурні та композиційні принципи побудови натюрмарту	24
2.1.1. Закони формування цілісної композиції натюрмарту	24
2.1.2. Засоби гармонізації та збалансованості натюрмартної композиції.....	28
2.1.3. Роль симетрії, ритму та динаміки в організації простору натюрмарту.....	31
2.2. Роль кольору і світлотіні в графічному натюрмарті	34
2.3. Прийоми передачі фактурних якостей предметів	38
Висновки до розділу 2	43
РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ВИКОНАННЯ ГРАФІЧНОГО НАТЮРМОРТУ	45
3.1. Особливості виконання навчальних та творчих натюрмартів	45
3.2. Методичні рекомендації щодо виконання натюрмарту.....	48
3.2.1. Підготовчий етап: вивчення, відбір і постановка натюрмартної групи.....	48
3.2.2. Виконання начерків і ескізів, пошук композиційних рішень	51
3.2.3. Основні етапи графічного виконання натюрмартної композиції.....	53
3.3. Критерії оцінювання та аналізу практичних студентських робіт	57
Висновки до розділу 3	63
ВИСНОВКИ	65
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	67
ДОДАТКИ	72
Додаток А	72
Додаток Б.....	73
Додаток В	73
Додаток Г.....	74
Додаток Д.....	76

ВСТУП

Актуальність теми. Графічний натюрморт як жанр образотворчого мистецтва займає особливе місце в системі художньої освіти та професійної підготовки майбутніх художників і педагогів. В умовах сучасного розвитку мистецької освіти постає необхідність систематизації та вдосконалення методичних підходів до викладання основ графічного натюрморту. Необхідність дослідження методичних аспектів виконання графічного натюрморту обумовлена потребою в оновленні та систематизації методики викладання цього жанру з урахуванням сучасних освітніх вимог та художніх тенденцій. Значущість даної теми підкреслюється тим, що натюрморт є базовою дисципліною у формуванні професійних компетентностей майбутніх художників.

У сучасному мистецькому середовищі спостерігається тенденція до синтезу традиційних та інноваційних технік виконання графічного натюрморту, що вимагає розробки відповідних методичних рекомендацій та систематизації накопиченого педагогічного досвіду. Це зумовлює необхідність детального дослідження методичних аспектів роботи над графічним натюрмортом.

Помітної значущості набуває потреба в розробці чітких критеріїв оцінювання студентських робіт та створенні методичних рекомендацій, які б враховували індивідуальні особливості студентів та сприяли розвитку їх творчого потенціалу. Визначальним аспектом є також систематизація технічних прийомів та методів роботи над графічним натюрмортом.

Актуальність дослідження підсилюється необхідністю збереження та розвитку класичних традицій натюрмортного жанру в умовах активної діджиталізації мистецької освіти. Потрібним є знаходження балансу між традиційними методиками та сучасними технологічними можливостями у викладанні графічного натюрморту. Дослідження методичних аспектів виконання графічного натюрморту також актуальне з точки зору розвитку міждисциплінарних зв'язків та інтеграції різних видів мистецтва в освітньому

процесі. Це сприяє формуванню цілісного розуміння художньої творчості та розвитку професійної майстерності майбутніх фахівців.

Мета дослідження полягає у теоретичному обґрунтуванні та розробці методичних рекомендацій щодо виконання графічного натюрморту в системі мистецької освіти. Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання**:

1. Дослідити історичні витoki та еволюцію жанру натюрморт у мистецтві.
2. Проаналізувати особливості графічного зображення натюрморту та основні техніки його виконання.
3. Визначити структурні та композиційні принципи побудови натюрморту.
4. Виконати графічні твори у жанрі натюрморту.
5. Розробити методичні рекомендації щодо виконання графічного натюрморту.
6. Встановити критерії оцінювання студентських робіт у жанрі графічного натюрморту.

Об'єкт дослідження: натюрморт як жанр образотворчого мистецтва.

Предмет дослідження: методичні аспекти виконання графічного натюрморту та їх практична реалізація в навчальному процесі.

Практичне значення роботи. Результати дослідження можуть бути використані при розробці навчальних програм, методичних посібників та практичних занять з графіки у мистецьких навчальних закладах. Розроблені методичні рекомендації сприятимуть підвищенню ефективності навчального процесу та якості підготовки здобувачів художніх спеціальностей.

Методи дослідження. В процесі написання дипломної роботи була використана система загальнонаукових та спеціальних емпіричних і теоретичних методів дослідження. Також використовувалися такі емпіричні методи, як, опис, порівняння та узагальнення.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі змісту, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 79 сторінок, з них 63 основного змісту.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ГРАФІЧНОГО НАТЮРМОРТУ

1.1. Історичні витоки та еволюція жанру натюрморт

1.1.1. Зародження та становлення натюрморту в мистецтві

Натюрморт як самостійний жанр образотворчого мистецтва пройшов довгий шлях становлення та розвитку, впродовж якого формувалися його характерні особливості, художня мова та естетичні принципи. Цей жанр є унікальним відображенням культурних, соціальних та філософських аспектів різних історичних епох, демонструючи еволюцію художнього мислення та технічної майстерності митців.

У контексті історичного розвитку натюрморт виступав не лише як засіб демонстрації майстерності художника у відтворенні предметного світу, але й як потужний інструмент символічного та алегоричного висловлювання. Через композиції з неживих предметів майстри різних епох передавали складні філософські концепції, релігійні ідеї та моральні настанови свого часу. Особливе місце в історії мистецтва займає графічний натюрморт, який, завдяки своїм специфічним виражальним засобам, дозволяє митцям створювати надзвичайно виразні та емоційно насичені композиції. Графічна техніка надає можливість акцентувати увагу на формі, фактурі та просторових співвідношеннях предметів, досягаючи при цьому високого рівня художньої виразності.

Дослідження історичних витоків та еволюції жанру натюрморту дозволяє глибше зрозуміти його роль у розвитку світового мистецтва, простежити зміну художніх парадигм та оцінити внесок різних культур у формування сучасного розуміння цього жанру. Це знання є необхідним підґрунтям для подальшого розвитку жанру та його творчої інтерпретації сучасними митцями.

Натюрморт як жанр образотворчого мистецтва визначається мистецтвознавцями як художній твір, в якому основним об'єктом зображення є предмети побуту, знаряддя праці, плоди, квіти та інші неживі об'єкти, що оточують людину в повсякденному житті. У теорії мистецтва натюрморт розглядається як особлива форма відображення дійсності, де предметний світ виступає самостійним об'єктом художнього дослідження та естетичного

осмислення [4, с. 28]. Специфіка натюрморту полягає в тому, що він дозволяє розкрити красу звичайних речей, виявити їх пластичну виразність та матеріальну своєрідність, передати їх взаємозв'язок із життям людини.

Історія становлення натюрморту як самостійного жанру бере свій початок у античності, де в настінних розписах Помпеї та Геркуланума з'являються перші зображення предметів побуту, фруктів та квітів. Археологічні знахідки демонструють високий рівень майстерності давньоримських художників у зображенні предметного світу, їх здатність передавати матеріальність та об'ємність предметів, створювати складні композиційні рішення [29, с. 15]. В цей період формуються перші технічні прийоми зображення неживої природи, закладаються основи композиційної побудови натюрморту, розробляються методи передачі світлотіні та фактури предметів [45, с. 28].

Середньовічне мистецтво привнесло в розвиток натюрморту глибокий символічний зміст. У релігійних композиціях цього періоду предмети набувають особливого значення, стають носіями складної богословської символіки. Зображення предметів у середньовічних манускриптах демонструє поступовий розвиток техніки натюрмортного живопису, вдосконалення прийомів передачі форми та фактури [4, с. 42]. Примітного значення набуває символічне трактування квітів, плодів та предметів церковного вжитку, що згодом вплинуло на формування окремих різновидів натюрморту.

Епоха Відродження стала переломним моментом у розвитку натюрморту. Художники цього періоду почали приділяти особливу увагу вивченню природи, що призвело до появи реалістичних зображень предметного світу. В живописі з'являються детально промальовані предмети побуту, наукові інструменти, книги та музичні інструменти. Видимого розвитку набуває техніка передачі матеріальності предметів, їх фактури та світлотіньових характеристик [29, с. 34]. В цей період закладаються основи наукового підходу до зображення натюрморту, формуються принципи перспективної побудови та композиційного розміщення предметів.

Становлення натюрморту як самостійного жанру відбувається в XVII столітті, коли в європейському мистецтві з'являються перші картини, повністю

присвячені зображенню предметного світу. Цей період характеризується формуванням основних типів натюрмортних композицій, розробкою технічних прийомів живопису, вдосконаленням методів роботи з кольором та світлотінню. Характерного розквіту жанр досягає в голландському та фламандському мистецтві, де формуються різні типи натюрмрту: "сніданки" (Рис.Г.1.1), "десерти", квіткові композиції, "суєта суєт" [4, с. 68].

Особливе значення для розвитку натюрмрту мало фламандське мистецтво XVII століття, де сформувалася традиція створення монументальних декоративних композицій. Художники цього періоду розробили складну систему символічних значень предметів, створили канони композиційної побудови, встановили принципи колористичного вирішення натюрмртів. У фламандському мистецтві натюрморт набуває особливої пишності та декоративності, що відображає естетичні ідеали епохи бароко [4, с. 74]. Характерними рисами цього періоду стають складні багатопланові композиції, насичена колористична гама, віртуозна техніка передачі матеріальності предметів [45, с. 67].

XVIII століття принесло нове розуміння жанру натюрмрту, пов'язане з естетикою рококо. В цей період особлива увага приділяється витонченості форм, легкості композиційних рішень, декоративності кольорових поєднань. Французьке мистецтво цього періоду створює особливий тип "галантного" натюрмрту, де предмети розкривають тему світського життя та розваг. Технічна майстерність художників досягає найвищого рівня у передачі фактури тканин, блиску металу, прозорості скла [4, с. 89]. Значущим досягненням цього періоду стає розвиток методів роботи з різними матеріалами та вдосконалення технік живопису. Одним із найвідоміших натюрмртів епохи рококо є "The Ray or, The Kitchen Interior" французького художника Жана-Батіста Шардена. (Рис.Г.1.4).

Револьюційні зміни в розвитку натюрмрту відбуваються у XIX столітті, коли жанр набуває нового змісту та формального вирішення. Реалістичні тенденції призводять до появи натюрмртів, які відображають повсякденне життя різних соціальних верств. Художники звертаються до зображення простих предметів побуту, надаючи їм особливої художньої виразності. В цей період

розвиваються нові технічні прийоми живопису, з'являються експерименти з кольором та фактурою [33, с. 89]. Характерного значення набуває світлоповітряне середовище, яке стає помітним компонентом натюрмортної композиції.

Початок ХХ століття ознаменувався радикальними експериментами в жанрі натюрморту. Авангардні течії використовують натюрморт як лабораторію для розробки нової художньої мови. В цей період відбувається переосмислення традиційних принципів композиції, кольору та форми. Художники-модерністи створюють нові типи натюрмортних композицій, де предмети стають елементами абстрактної структури. Розвиваються нові технічні прийоми, з'являються експерименти з різними матеріалами та фактурами [24, с. 72]. Натюрморт стає полем для дослідження формальних можливостей живопису та графіки.

Сучасне мистецтво продовжує експерименти в жанрі натюрморту, поєднуючи традиційні техніки з новими технологіями та матеріалами. Відбувається синтез різних видів мистецтва, що призводить до появи інсталяцій та об'єктів, які переосмислюють традиційне поняття натюрморту. Актуальною тенденцією стає концептуальний підхід до створення натюрмортних композицій, де предмети виступають носіями складних філософських та соціальних ідей [24, с. 73]. Розвиток цифрових технологій відкриває нові можливості для експериментів у жанрі натюрморту.

Особливе місце в історії натюрморту займає його роль у системі художньої освіти. З моменту становлення академічної системи навчання натюрморт стає основоположною навчальною дисципліною, що дозволяє опанувати основи композиції, кольору, світлотіні та перспективи. Методика роботи над натюрмортом, що формувалася протягом століть, стала основою для розвитку професійних навичок художників. В сучасній художній освіті натюрморт залишається фундаментальною дисципліною, що дозволяє студентам освоїти базові принципи образотворчого мистецтва.

1.1.2. Розвиток натюрмортного жанру в графічному мистецтві

Графічний натюрморт як особлива форма образотворчого мистецтва має свою унікальну історію розвитку та становлення [45, с. 56]. На відміну від живописного натюрморту, графічне зображення предметів характеризується особливою виразністю лінії, контрасту та тону. Специфіка графічних технік дозволяє художникам досягати самобутньої виразності у передачі форми, фактури та просторових відношень між предметами. Графічний натюрморт визначається як художній твір, виконаний за допомогою графічних засобів виразності, де основним зображувальним елементом виступає лінія, штрих та пляма.

Історія графічного натюрморту починається з перших гравюр епохи Відродження, де предметне середовище відігравало визначну роль у композиційній побудові твору. Техніка гравюри на дереві та металі дозволяла художникам створювати складні композиційні рішення, досягати тонких тональних градацій та передавати матеріальність предметів [44, с. 215]. Своєрідного розвитку набула техніка офорту (Рис.Г.1.2), яка надавала можливість досягати надзвичайної деталізації у зображенні предметів побуту, квітів та фруктів.

В епоху бароко графічний натюрморт збагачується новими технічними прийомами та композиційними рішеннями [33, с. 90]. Художники-графіки розробляють складні системи штрихування, що дозволяють передавати об'єм та фактуру предметів. З'являються серії гравюр, присвячені виключно натюрмортним композиціям, де особлива увага приділяється світлотіньовому моделюванню форми та передачі просторових відношень між предметами.

Суттєвий внесок у розвиток графічного натюрморту зробило мистецтво XVIII століття, коли поширення набули техніки сухої голки (Рис.Г.1.3) та акватинти [29, с. 28]. Ці техніки дозволяли досягати особливої м'якості тональних переходів та створювати витончені світлотіньові ефекти. В цей період формуються основні принципи композиційної побудови графічного натюрморту, розробляються методи передачі матеріальності різних предметів за допомогою графічних засобів.

XIX століття стало періодом активного експериментування з графічними техніками у жанрі натюрморту [45, с. 82]. Художники починають активно використовувати м'які матеріали - вугілля, сангіну, соус, що дозволяє досягати видатної виразності у передачі форми та фактури предметів. Розвивається техніка літографії, яка відкриває нові можливості для створення тиражної графіки у жанрі натюрморту. Особлива увага приділяється розробці тональних відношень та передачі світлоповітряного середовища.

Початок XX століття характеризується революційними змінами у підході до графічного натюрморту [24, с. 73]. Авангардні течії привносять нове розуміння форми та простору, експериментують з абстрактними композиціями на основі предметних мотивів. З'являються нові графічні техніки, художники активно експериментують з фактурами та матеріалами. Виразного значення набуває лінія як основний засіб виразності, що дозволяє створювати динамічні та експресивні композиції.

Сучасне графічне мистецтво значно розширило межі традиційного розуміння натюрморту [43, с. 365]. Цифрові технології та змішані техніки дозволили створювати складні багатопланові композиції, де традиційні графічні прийоми поєднуються з новими технологічними можливостями. Особливістю сучасного графічного натюрморту стає концептуальний підхід до композиції, де предмети часто виступають символами глобальних проблем сучасності. Художники експериментують з масштабами, поєднують різні матеріали та техніки, створюють інсталяції на основі графічних робіт.

Розвиток комп'ютерної графіки відкрив нові перспективи для жанру натюрморту [43, с. 366]. Цифрові інструменти дозволяють створювати складні візуальні ефекти, експериментувати з текстурами та фактурами, досягати надзвичайної деталізації зображення. При цьому зберігається основний принцип графічного натюрморту – виразність лінії та тональних відношень. Сучасні художники часто поєднують традиційні та цифрові техніки, створюючи унікальні художні твори, що відображають естетику цифрової епохи.

Особливе місце в розвитку графічного натюрморту займає експериментальна графіка [32, с. 27]. Художники досліджують можливості

нетрадиційних матеріалів та технік, створюють колажі та асамбляжі, використовують фотографію як основу для графічних композицій. Значущою тенденцією стає екологічний підхід до створення натюрмортів, де використовуються природні матеріали та піднімаються теми взаємодії людини з природою.

В контексті сучасного мистецтва графічний натюрморт набуває нового соціального значення. Художники використовують предметні композиції для відображення проблем споживацького суспільства, глобалізації, технологічного прогресу. З'являються серії робіт, присвячені темам екології, збереження культурної спадщини, взаємодії традиційного та сучасного мистецтва. Графічний натюрморт стає засобом художньої рефлексії над актуальними проблемами сучасності.

Істотною тенденцією в розвитку сучасного графічного натюрморту стає звернення до національних традицій та їх переосмислення в контексті глобального мистецтва. Художники досліджують локальні культурні коди, використовують традиційні орнаментальні мотиви, створюють композиції, що відображають національну ідентичність через предметний світ. При цьому відбувається синтез традиційних технік з сучасними художніми практиками.

У системі сучасної художньої освіти графічний натюрморт залишається необхідною навчальною дисципліною, що дозволяє опанувати основи композиції та технічні прийоми роботи з різними матеріалами [27, с. 108]. Методика викладання графічного натюрморту постійно вдосконалюється, включаючи нові технології та підходи до створення художнього образу. Особлива увага приділяється розвитку індивідуального художнього бачення студентів, їх здатності експериментувати з різними техніками та матеріалами.

Графічний натюрморт у сучасному мистецтві стає платформою для міждисциплінарних експериментів. Художники поєднують графічні техніки з елементами перформансу, відео-арту, інсталяції. Створюються проекти, де графічний натюрморт взаємодіє з простором галереї, включається в складні мультимедійні композиції. Така взаємодія різних видів мистецтва розширює можливості жанру та створює нові форми художньої виразності.

1.1.3. Роль натюрморту в контексті європейського та вітчизняного мистецтва

Натюрморт у контексті європейського та вітчизняного мистецтва являє собою унікальний жанр образотворчого мистецтва, що передбачає художнє зображення неживих предметів, об'єднаних в єдину композиційну групу. У мистецтвознавчому контексті натюрморт визначається як самостійний жанр, що відображає предметний світ, створений людиною або природою, у його культурно-історичному та естетичному значенні.

Європейська традиція натюрморту започаткувала фундаментальні принципи композиційної побудови [4, с. 89], які згодом стали основою для розвитку жанру в світовому мистецтві. Особлива увага приділялася символічному наповненню предметів, їх взаємозв'язку та здатності передавати глибокі філософські ідеї через матеріальні об'єкти повсякденного життя.

У контексті вітчизняного мистецтва натюрморт набув особливого національного колориту, увібравши в себе елементи народної культури, побуту та традицій [33, с. 91]. Характерною особливістю стало поєднання європейських технік виконання з місцевими художніми традиціями, що створило унікальний синтез мистецьких підходів. Значення натюрморту в європейському мистецтві XVII століття важко переоцінити – він став відображенням економічного розквіту та культурного піднесення суспільства [4, с. 92]. Композиції того періоду демонстрували багатство матеріального світу, розкіш побуту та естетичну цінність повсякденних предметів.

Вітчизняна школа натюрморту розвивалася паралельно з європейською, але мала свої особливості [33, с. 93]. Характерним стало звернення до простих предметів побуту, народних промислів, що надавало роботам оригінальної душевності та національного характеру. У творах відчувається глибокий зв'язок з народними традиціями та культурною спадщиною.

Особлива роль натюрморту проявилася у його здатності відображати соціальні та культурні зміни в суспільстві. Через предметний світ художники передавали дух епохи, її цінності та естетичні ідеали. Натюрморт став своєрідним документом часу, що фіксував матеріальну культуру різних

історичних періодів. У контексті модерністських течій початку ХХ століття натюрморт набув нового звучання [24, с. 74]. Експерименти з формою, кольором та композицією призвели до переосмислення традиційних підходів до жанру. З'явилися нові способи інтерпретації предметного світу, що збагатили художню мову натюрморту.

Фундаментальним аспектом розвитку натюрморту стала його освітня роль. У художніх школах та академіях цей жанр став базовим для опанування основ композиції, світлотіні, перспективи та технічної майстерності. Через натюрморт студенти вчилися розуміти закономірності побудови форми та простору. Технічна досконалість європейського натюрморту вплинула на розвиток вітчизняної школи живопису [29, с. 35]. Майстри переймали досвід західних колег, збагачуючи його власним баченням та національними традиціями. Це призвело до формування унікального стилю, що поєднував академічну точність з емоційною виразністю.

Символічне значення предметів у натюрморті набуло неповторної ваги в контексті розвитку філософської думки. Кожен елемент композиції став носієм глибокого змісту, що виходив за межі простого відтворення реальності. Натюрморт перетворився на засіб філософського осмислення буття.

В академічному мистецтві натюрморт став принциповим інструментом для вивчення колористичних відношень та світлотіньового моделювання форми [27, с. 110]. Через роботу з натюрмортом художники вдосконалювали своє розуміння кольору, фактури та матеріальності предметів. Вплив європейського натюрморту на вітчизняне мистецтво проявився у запозиченні технічних прийомів та композиційних схем. Проте місцеві майстри не просто копіювали західні зразки, а творчо переосмислювали їх, створюючи оригінальні художні рішення.

Розвиток натюрморту в контексті різних художніх течій демонструє його гнучкість та здатність адаптуватися до нових естетичних вимог [24, с. 75]. Від реалістичного відтворення дійсності до абстрактних композицій – жанр постійно еволюціонував, зберігаючи при цьому свою сутність. Особливе місце в розвитку натюрморту займає його роль у формуванні національної художньої школи [33,

с. 94]. Через предметний світ художники відображали особливості місцевої культури, побуту та традицій, створюючи неповторний національний стиль.

У контексті сучасного мистецтва натюрморт продовжує розвиватися, набуваючи нових форм та змістів. Експерименти з матеріалами, техніками та композиційними рішеннями розширюють можливості жанру, роблячи його актуальним для нових поколінь художників [24, с. 75]. Визначальним аспектом розвитку натюрморту стала його роль у збереженні культурної пам'яті. Через предмети побуту, характерні для різних епох, натюрморт фіксує матеріальну культуру свого часу, стаючи значущим історичним джерелом. Взаємовплив європейської та вітчизняної традицій натюрморту призвів до збагачення художньої мови жанру. Синтез різних підходів та технік створив підґрунтя для формування унікального мистецького явища, що продовжує розвиватися.

Технічна майстерність у виконанні натюрморту стала показником професійного рівня художника. Вміння передати матеріальність предметів, їх фактуру та взаємодію зі світлом демонструє високий рівень майстерності та розуміння законів образотворчого мистецтва. Роль натюрморту в розвитку художньої освіти залишається незмінно значущою. Цей жанр продовжує бути базовим у навчанні майбутніх художників, допомагаючи опанувати фундаментальні принципи образотворчого мистецтва.

1.2. Особливості графічного зображення натюрморту

Графічне зображення натюрморту становить собою специфічну галузь образотворчого мистецтва, де основним засобом виразності виступає лінія, штрих та пляма [45, с. 56]. На відміну від живописного трактування, графічний натюрморт зосереджується на передачі форми, фактури та простору через монохромні засоби виразності, що вимагає від художника філігранного володіння технікою та розуміння принципів побудови композиції.

Специфіка графічного натюрморту полягає у здатності передавати об'єм та матеріальність предметів через градації світлотіні, що досягається різноманітними графічними прийомами. Штрихування, крапкування, розтушовка - ці технічні засоби дозволяють створювати тональні переходи, які

формують ілюзію тривимірності на площині аркуша. При цьому характер штриха може варіюватися від м'якого, майже невловимого, до різкого та експресивного.

Тональне рішення у графічному натюрморті набуває першочергового значення, оскільки саме через співвідношення світлого і темного створюється просторова глибина композиції [27, с. 108]. Майстерність художника проявляється у вмінні побудувати тональну шкалу, де кожен предмет займає своє місце відповідно до освітлення та загального композиційного задуму. Лінійна перспектива в графічному натюрморті вимагає особливої уваги до деталей та пропорцій. Точність побудови форми предметів, їх взаємне розташування у просторі створюють основу композиції. Художник повинен враховувати закони перспективного скорочення, що допомагає досягти реалістичного відтворення предметного середовища.

Фактурне розмаїття в графічному натюрморті досягається через варіативність графічних прийомів [32, с. 27]. Різні типи штрихування дозволяють передати характер поверхні предметів: гладкість скла, шорсткість тканини, блиск металу. Майстерність полягає у вмінні підібрати відповідну техніку для кожного матеріалу.

Композиційна побудова графічного натюрморту базується на принципах ритму, рівноваги та єдності. Розташування предметів, їх масштабні співвідношення та просторові паузи створюють цілісну структуру, де кожен елемент підпорядкований загальному задуму [2, с. 45]. При цьому характер ліній та штрихів також працює на посилення композиційної виразності. Світлотіньове моделювання форми в графічному натюрморті вимагає розуміння законів розподілу світла на поверхні предметів. Відображення відблисків, напівтіней, рефлексів та падаючих тіней створює ілюзію об'єму та матеріальності. Особлива увага приділяється передачі контрастів, які підкреслюють просторову глибину композиції.

Технічна різноманітність графічних матеріалів відкриває широкі можливості для створення натюрмортів [43, с. 365]. Олівець, вугілля, сангіна, туш - кожен матеріал має свої особливості та потребує специфічних прийомів

роботи. Вибір матеріалу часто визначає характер майбутньої роботи та впливає на загальне образне рішення. Стилiстичні властивості графічного натюрморту можуть варіюватися від реалістичного трактування до умовно-декоративного рішення. Художник може акцентувати увагу на конструктивній побудові форми або створювати узагальнені силуетні композиції, де головну роль відіграє виразність лінії та плями.

Просторова організація графічного натюрморту досягається через систему тональних планів [44, с. 312]. Предмети переднього плану зазвичай характеризуються більшою деталізацією та контрастністю, тоді як дальні плани вирішуються більш узагальнено, що створює ілюзію глибини простору. Принцип цілісності в графічному натюрморті реалізується через підпорядкування всіх елементів композиції єдиному художньому задуму. Кожен штрих, кожна лінія працюють на створення гармонійного образу, де технічні засоби нерозривно пов'язані з емоційним змістом роботи.

Пластична виразність графічного натюрморту досягається через ритмічну організацію штрихів та ліній. Характер графічного почерку може варіюватися від спокійного, методичного штрихування до експресивного, динамічного нанесення ліній, що надає роботі особливого емоційного звучання.

Аналітичний підхід до побудови графічного натюрморту передбачає послідовне вивчення форми предметів, їх конструктивних особливостей та просторових взаємозв'язків. Це дозволяє створити переконливе зображення, де кожен елемент логічно пов'язаний з іншими. Образно-емоційне рішення графічного натюрморту залежить від вміння художника передати не лише зовнішню форму предметів, але й створити певний настрій [29, с. 33], атмосферу через характер графічної мови. Вибір графічних засобів, їх комбінування та нюансування допомагають досягти необхідного художнього ефекту. Асоціативні можливості графічного натюрморту розкриваються через метафоричність зображення, де предмети стають носіями певних ідей та змістів. Графічна мова дозволяє створювати складні художні образи, наповнені філософським та символічним значенням.

Дослідження особливостей графічного зображення натюрморту демонструє складну систему художньо-технічних засобів та прийомів, де кожен елемент підпорядковується загальному образному рішенню. Графічна мова, заснована на використанні лінії, штриха та плями, створює унікальні можливості для передачі форми, простору та матеріальності предметів. Технічна майстерність у поєднанні з розумінням законів композиції, перспективи та світлотіні дозволяє досягати високого рівня художньої виразності у графічному натюрморті, де монохромність стає перевагою, що посилює образно-пластичні якості зображення.

1.3. Методики та техніки виконання натюрморту в графіці

Методика виконання графічного натюрморту базується на системному підході до створення зображення, де послідовність дій визначає кінцевий результат роботи [1, с. 15]. Першорядним етапом виступає компоновання предметів на площині аркуша, що передбачає врахування масштабних співвідношень, пропорцій та просторових пауз між елементами композиції. Принципове значення має вибір формату та розміру аркуша, які впливають на загальне композиційне рішення.

Графічні техніки розподіляються за характером використання матеріалів та інструментів. Олівцева техніка передбачає роботу графітними олівцями різної м'якості, що дозволяє досягати широкого діапазону тональних градацій [5, с. 42]. Специфіка роботи олівцем полягає у можливості створювати як чіткі лінійні побудови, так і м'які тональні переходи через різні види штрихування.

Техніка роботи вугіллям відрізняється особливою м'якістю та широтою тонального діапазону. Вугільний штрих дозволяє швидко набирати темні площини та створювати виразні контрасти [17]. Характерною особливістю цієї техніки є можливість працювати як штрихом, так і широкими розтяжками, використовуючи різні прийоми розтушовки та висвітлення гумкою. Сангіна як матеріал надає особливої теплоти графічному зображенню. Техніка роботи сангіною дозволяє створювати м'які переходи та насичені тональні плями.

Специфіка матеріалу проявляється у його здатності передавати різні фактури через варіативність нанесення штрихів та розтушовок.

Туш та перо створюють особливу графічну мову, засновану на чіткості та виразності лінії. Ця техніка вимагає точності та впевненості у рухах, оскільки кожна лінія стає незворотною. Штрихування пером дозволяє створювати складні текстури та досягати різних тональних відношень через щільність штрихування.

Комбіновані техніки розширюють можливості графічного зображення [2, с. 67]. Поєднання різних матеріалів - наприклад, вугілля з сангіною, або туші з акварельними підкладками - створює додаткові засоби виразності. Така синтетична техніка збагачує графічну мову та розширює діапазон художніх можливостей. Силуетна техніка в графічному натюрморті базується на контрастному зіставленні темних і світлих плям. Цей метод вимагає узагальненого бачення форми та вміння виділяти головне у композиції. Силуетне рішення часто стає основою для подальшої деталізації зображення.

Методика конструктивної побудови передбачає аналітичний підхід до форми предметів [27, с. 110]. Починаючи з визначення пропорцій та основних конструктивних ліній, художник поступово переходить до деталізації форми та проробки об'єму. Цей метод забезпечує точність та переконливість зображення. Тональний метод роботи зосереджується на передачі світлотіньових відношень. Починаючи з визначення основних тональних плям, художник поступово уточнює градації світла і тіні, досягаючи об'ємно-просторового рішення натюрморту. Особлива увага приділяється взаємозв'язку предметів через рефлекси та падаючі тіні.

Лінійно-конструктивний метод акцентує увагу на структурній побудові форми. Виявлення конструктивних характеристик предметів, їх перспективних скорочень та просторових взаємозв'язків створює основу для подальшої тональної проробки. Техніка штрихування вимагає розуміння форми та характеру поверхні предметів [32, с. 28]. Напрямок штрихів, їх щільність та характер нанесення визначають пластику форми та матеріальність об'єктів. Перехресне штрихування дозволяє досягати складних тональних відношень та передавати об'єм.

Методика роботи відмивкою передбачає послідовне нарощування тону від світлого до темного. Ця техніка переважно ефективна при роботі тушшю або акварельними підкладками, де градієнтні переходи створюють м'яку світлотіньове моделювання форми. Експериментальні техніки в графічному натюрморті розширюють традиційні межі жанру [24, с. 73]. Використання нетрадиційних матеріалів, колажування, поєднання різних фактур створюють нові можливості для художньої виразності. Такі експерименти збагачують графічну мову та стимулюють пошук нових образних рішень. Наприклад, фактурна техніка зосереджується на передачі матеріальних якостей предметів. Через різні види штрихування, текстурування та обробки поверхні досягається переконлива передача характеру матеріалів - від глянцевого блиску до матової шорсткості.

Методика узагальнення та деталізації визначає послідовність роботи над натюрмортом [1, с. 22]. Від загальних співвідношень мас до проробки деталей - цей принцип дозволяє зберігати цілісність зображення при будь-якому ступені деталізації. Вміння відбирати головне та підпорядковувати другорядне створює художню виразність графічного натюрморту.

Граттаж як оригінальна техніка графічного натюрморту передбачає створення зображення шляхом продряпування темного шару до світлої основи [5, с. 55]. Цей метод потребує ретельної підготовки поверхні та послідовного нанесення шарів - спочатку кольорового або білого ґрунту, потім воскового покриття, і нарешті - туші або темної фарби. Процес створення зображення відбувається від темного до світлого, що вимагає особливого підходу до композиційного рішення та технічного виконання. Специфіка техніки дозволяє досягати надзвичайної виразності через контраст білих ліній та штрихів на темному тлі, створюючи ефект рельєфності та особливої матеріальності предметів.

Монотипія розширює арсенал графічних технік у натюрморті через можливість створення унікальних відбитків з намальованого на склі або металевій пластині зображення [44, с. 315]. Процес передбачає роботу з фарбою на гладкій поверхні з подальшим перенесенням зображення на папір.

Особливість техніки полягає у непередбачуваності результату та можливості отримання цікавих фактурних ефектів. Художник може контролювати процес через різну щільність нанесення фарби, використання різних інструментів для створення текстур, а також експериментувати з повторним накладанням відбитків, що створює складні тональні та фактурні рішення.

Техніка сухого пензля у графічному натюрморті дозволяє досягати особливої фактурності зображення [2, с. 89] через використання майже сухого пензля з невеликою кількістю туші або фарби. При проведенні такого пензля по фактурній поверхні паперу залишаються характерні переривчасті штрихи, які створюють ефект вібрації форми та простору. Цей метод особливо ефективний при передачі складних текстур, таких як кора дерева, тканини з грубим плетінням, або шорсткі керамічні поверхні. Комбінування техніки сухого пензля з іншими графічними прийомами дозволяє досягати складних тональних рішень та створювати виразні контрасти фактур.

Акватипія представляє собою оригінальну техніку створення графічного натюрморту [17], де зображення формується через нанесення води на папір з подальшим додаванням туші або акварельних фарб. Взаємодія води та барвників створює неповторні ефекти розтікання та змішування, що може бути використано для передачі атмосферних ефектів, складних текстур та просторових відношень. Техніка вимагає розуміння властивостей паперу, поведінки води та барвників, а також швидкості реакції художника, оскільки процес формування зображення відбувається досить динамічно. Особливість методу полягає у можливості створення м'яких переходів та несподіваних фактурних ефектів, які збагачують графічну мову натюрморту.

Техніка рельєфного тиснення розширює можливості графічного натюрморту через створення фактурної поверхні паперу перед нанесенням зображення [43, с. 366]. Використання різних текстурних матеріалів під час тиснення - тканини, мережива, рослин, створює базову фактуру, яка потім взаємодіє з графічними матеріалами, посилюючи виразність зображення. Особливість техніки полягає у можливості створення складних просторових ефектів через взаємодію рельєфу поверхні з нанесеним зображенням. При роботі

з такою технікою художник враховує характер рельєфу при нанесенні штрихування, використовуючи фактуру як додатковий засіб виразності, що збагачує пластичну мову графічного натюрморту.

Аналіз методик та технік виконання натюрморту в графіці демонструє багатогранність та різноманітність художніх можливостей цього жанру. Графічні техніки, від класичних методів роботи олівцем, вугіллям, сангіною до експериментальних прийомів граттажу, монотипії, акватипії та рельєфного тиснення, формують широкий спектр засобів художньої виразності. Кожна техніка має свої специфічні особливості та потребує індивідуального підходу до роботи з матеріалами, що відкриває невичерпні можливості для творчого пошуку та експериментів. Послідовність роботи над натюрмортом, від komponування до деталізації, разом із розумінням конструктивних та тональних закономірностей, дозволяє досягати високого рівня художньої виразності у графічному зображенні, де кожен технічний прийом підпорядковується загальному образному рішення твору.

Аналіз першого розділу роботи дозволяє зробити висновок, що натюрморт як жанр образотворчого мистецтва має тривалу і багатогранну історію. Він пройшов складний шлях становлення, починаючи від античних зображень побутових предметів до самостійного жанру, який досяг свого розквіту у творчості художників епохи бароко та класицизму. У контексті графічного мистецтва натюрморт набув нових форм художнього вираження завдяки використанню специфічних засобів графіки, таких як лінія, штрих, контраст і фактура. Ці засоби дозволяють передавати не лише об'єктивні характеристики предметів, але й їхню емоційну та символічну складову. Розглянуто, як у різні епохи графічний натюрморт відображав культурні та ідейні пріоритети свого часу, перетворюючись на засіб художнього осмислення світу. У процесі аналізу стало очевидним, що вивчення історичного розвитку жанру є важливою умовою для розуміння його сучасних інтерпретацій.

Висновки до розділу 1

Жанр натюрморту відзначається глибокою історичною еволюцією, демонструючи трансформацію від елемента композиції до самостійної мистецької форми із власною образною системою та семантикою. У контексті графічного мистецтва натюрморт розвинув специфічний інструментарій художньої виразності, базований на використанні лінії, штриха, тону та фактури, що дозволило сформувати унікальну пластичну мову жанру.

Дослідження історичної динаміки жанру виявило його здатність відображати соціокультурні та філософські парадигми різних епох, виступаючи індикатором естетичних пріоритетів суспільства. Аналіз еволюції натюрморту створює теоретичне підґрунтя для розуміння сучасних тенденцій розвитку жанру та його подальшої трансформації в контексті новітніх мистецьких практик.

РОЗДІЛ 2. КОМПОЗИЦІЙНО-ТЕХНІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ ГРАФІЧНОГО НАТЮРМОРТУ

2.1. Структурні та композиційні принципи побудови натюрморту

2.1.1. Закони формування цілісної композиції натюрморту

Композиційна побудова натюрморту є фундаментальною основою створення художньо виразного твору, що вимагає глибокого розуміння законів формальної організації простору та взаємодії предметів у ньому. Майстерність компоювання елементів натюрморту визначає не лише його естетичну привабливість, але й здатність передавати задуманий художником образно-змістовий наратив.

В основі створення гармонійної композиції натюрморту лежить система правил та принципів, що формувалася протягом століть розвитку образотворчого мистецтва. Ці принципи охоплюють різноманітні аспекти організації простору: від базового розташування предметів до складних взаємозв'язків між формами, лініями та масами об'єктів. Особливого значення в композиційній побудові натюрморту набувають такі фундаментальні категорії як рівновага, єдність, домінанта та супідрядність елементів. Їх правильне застосування дозволяє створювати композиції, що відповідають як академічним вимогам, так і сучасним мистецьким тенденціям, забезпечуючи при цьому необхідний рівень художньої виразності.

Розуміння структурних та композиційних принципів побудови натюрморту є необхідною умовою професійного зростання художника, оскільки дозволяє свідомо підходити до створення художнього твору, досягаючи максимальної виразності при мінімальних засобах. Це знання стає основою для подальших творчих експериментів та пошуків індивідуального стилю.

Формування цілісної композиції натюрморту базується на фундаментальному принципі єдності всіх елементів художньої структури [34, с. 15]. Цілісність досягається через складну систему взаємопов'язаних компонентів, де кожен предмет існує не ізольовано, а як невід'ємна частина

загального композиційного задуму. Взаємодія між елементами створює внутрішню логіку побудови, що забезпечує органічну єдність всієї постановки.

Визначення масштабних співвідношень виступає першим етапом у формуванні композиційної цілісності. Художник ретельно аналізує пропорції предметів відносно формату аркуша, враховуючи їх розташування у просторі та взаємодію з краями композиції. Масштаб зображення визначає характер емоційного впливу на глядача – монументальні предмети створюють відчуття величності, тоді як дрібномасштабні елементи надають композиції камерності та інтимності.

Організація композиційного центру відіграє визначальну роль у створенні цілісної структури натюрморту [7, с. 23]. Центр композиції формується не лише через розміщення головного предмета, але й через систему візуальних зв'язків – направляючих ліній, тональних акцентів та ритмічних повторів. Всі елементи композиції підпорядковуються центру, створюючи ієрархічну структуру сприйняття. Успішне формування композиційного центру також враховує закони пропорцій і рівноваги. Неправильний розподіл ваги або відсутність чіткої ієрархії може призвести до втрати цілісності композиції, викликаючи дисбаланс у сприйнятті глядача. Для досягнення гармонії важливо поєднувати різні компоненти композиції таким чином, щоб вони взаємодіяли між собою, підсилюючи загальне враження від роботи. Крім того, композиційний центр може мати не лише візуальну, але й символічну роль. Вибір головного об'єкта натюрморту, його розташування та взаємодія з іншими елементами здатні відображати ідеї, емоції або концепції, закладені художником. Таким чином, композиційний центр стає ключовим елементом не лише для побудови візуальної гармонії, але й для передачі смислового навантаження твору.

Пластична організація форм у натюрморті реалізується через систему силуетних співвідношень. Кожен предмет розглядається як пластична форма, що взаємодіє з оточуючим простором та іншими елементами композиції. Характер силуетів, їх накладання та взаємне проникнення створюють складну пластичну структуру, де визначальну роль відіграють як самі форми, так і простір між ними. Особливу увагу приділяють взаємодії світла і тіні, які підсилюють пластичність

форм, підкреслюючи їхню об'ємність і глибину. Завдяки градації тіней і світлотіньовим переходам, кожен об'єкт отримує своє місце в композиційному просторі, формуючи враження тривимірності.

Тональне рішення натюрморту будується на принципах контрасту та нюансу. Розподіл світлих та темних мас формує основу композиційної структури, де контрасти створюють необхідні акценти, а нюансні переходи забезпечують цілісність сприйняття. Тональні відношення враховують психологію зорового сприйняття, де темні елементи сприймаються важчими та створюють відчуття стабільності [35, с. 12].

Просторова організація натюрморту досягається через систему планів та перспективних скорочень [25]. Кожен план характеризується власним ступенем деталізації та контрастності, що створює ілюзію глибини простору. Перекриття форм, їх взаємне розташування та характер просторових пауз формують складну просторову структуру, де кожен елемент має своє чітко визначене місце.

Ритмічна організація елементів виступає базовим засобом досягнення композиційної цілісності. Ритм проявляється через повторення форм, розмірів, інтервалів між предметами, створюючи внутрішню динаміку композиції. Складні ритмічні побудови спрямовують погляд глядача, формуючи послідовність сприйняття композиційних елементів. Геометричні закономірності лежать в основі структурної організації натюрморту [22, с. 45]. Аналіз геометричної будови предметів дозволяє виявити конструктивні зв'язки між елементами, створити систему опорних точок та ліній. Геометризація форми стає інструментом узагальнення та виявлення внутрішньої логіки композиційної побудови.

Фактурне різноманіття предметів збагачує композиційне рішення натюрморту. Контрасти фактур створюють додаткові акценти та посилюють виразність форм. Характер обробки поверхонь, їх матеріальність та світлопоглинаючі властивості впливають на загальне сприйняття композиції, додаючи їй матеріальної достовірності.

Динамічна рівновага досягається через складну систему візуальних мас та напрямків. Кожен елемент композиції має свою візуальну вагу, що залежить від

його розміру, тону, розташування у форматі. Балансування цих мас створює стан динамічної рівноваги, де напруження врівноважується паузами, а контрасти – нюансами.

Формально-пластична єдність натюрморту забезпечується через підпорядкування всіх елементів єдиному художньому задуму. Характер ліній, плям, фактур узгоджується з емоційно-образним змістом твору, створюючи органічну єдність форми та змісту. Пластична мова натюрморту відображає авторське бачення та розуміння художньої форми. Пластична мова натюрморту також включає використання фактури та текстур, які додають зображенню тактильності й виразності. Різноманітність поверхонь — від гладких і полірованих до шорстких і рельєфних — сприяє передачі характеру зображуваних предметів, підкреслюючи їхню унікальність і органічний зв'язок із загальним задумом твору.

Структурна організація формату визначає характер розподілу композиційних елементів. Членування формату на частини, створення системи вертикальних та горизонтальних осей формує каркас композиції. Співвідношення частин формату впливає на загальне враження від композиції, створюючи відчуття стабільності чи динамічності.

Система просторових пауз відіграє активну роль у формуванні композиційної цілісності. Паузи між предметами не є пасивним тлом, а виступають активними елементами композиції, що забезпечують необхідне "дихання" та ритмічну організацію простору. Характер пауз впливає на емоційне сприйняття композиції, створюючи відчуття легкості чи напруженості.

Принцип супідрядності елементів реалізується через складну систему візуальних зв'язків. Кожен елемент композиції розглядається у контексті цілого, де його значущість визначається роллю у загальній структурі. Супідрядність проявляється через масштабні співвідношення, тональні контрасти, складність форми та характер розташування у просторі. Цей принцип дозволяє створити чітку ієрархію елементів, де кожен компонент має свою вагу й функцію. Головні елементи композиції, як правило, займають домінуючу позицію завдяки своїм розмірам, розташуванню або тональним акцентам. Підпорядковані елементи

відіграють роль підтримуючих, спрямовуючи увагу глядача до ключових частин зображення. Така ієрархія не лише організує композицію, але й сприяє її цілісному сприйняттю.

Взаємодія форми та простору створює складну систему просторових планів. Кожен предмет існує не ізольовано, а в контексті загального просторового рішення, де враховується характер перекриття форм, їх взаємне розташування та просторові взаємозв'язки. Глибина простору підкреслюється через систему тональних відношень та ступінь деталізації форм на різних планах.

2.1.2. Засоби гармонізації та збалансованості натюрмортної композиції

Гармонізація композиції натюрморту являє собою складний процес узгодження всіх елементів художньої структури. В основі гармонійного рішення лежить система пропорційних співвідношень, де кожен елемент знаходиться у математично вивіреному взаємозв'язку з іншими [30, с. 181]. Класичний принцип золотого перетину часто стає основою таких пропорційних побудов, забезпечуючи природність та органічність композиційного рішення.

Формування візуальної рівноваги досягається через ретельний аналіз розподілу мас у просторі формату [23, с. 28]. Кожен предмет має власну візуальну вагу, що визначається не лише його фізичним розміром, але й тональним насиченням, складністю форми та розташуванням відносно центру композиції. Доцільним фактором стає врахування психологічних властивостей сприйняття, де ліва частина композиції природньо сприймається важчою за праву, а верхня – легшою за нижню.

Тональна організація виступає провідним інструментом гармонізації натюрморту. Розподіл світлих та темних мас створює основу композиційної структури, де роль відіграє не лише контраст світла і тіні, але й багатство тональних градацій. Тонкі нюансні переходи забезпечують плавність сприйняття, тоді як контрастні зіставлення створюють необхідні акценти та підкреслюють значущість головних елементів. Тональна організація також тісно пов'язана з емоційним впливом натюрморту. Теплі або холодні тональні відтінки можуть передавати певний настрій, викликати почуття гармонії або напруги, а

варіювання яскравості та насиченості сприяє створенню різних акцентів. Глибокі тіні й світлові акценти на головних елементах допомагають встановити ієрархію композиції, підкреслюючи значущість центральних об'єктів.

Масштабні співвідношення в натюрморті будуються на принципі домірності, де розміри предметів узгоджуються між собою та з форматом зображення. Суттєвим стає не лише фізичний розмір об'єктів, але й їх візуальна значущість у загальній композиційній структурі. Масштаб впливає на емоційне сприйняття композиції, де великі форми створюють відчуття монументальності, а дрібні деталі надають композиції камерності та витонченості.

Пластична узгодженість форм досягається через виявлення конструктивних та пластичних зв'язків між предметами. Характер силуетів, їх взаємне накладання та проникнення формують єдину пластичну структуру, де кожен елемент органічно пов'язаний з іншими [36, с. 70]. Основну роль відіграє виявлення внутрішньої пластики форм, що проявляється через систему членувань та з'єднань.

Система контрастів та нюансів створює складну ієрархію візуальних відношень. Контрасти використовуються для акцентування головних елементів композиції та створення необхідного емоційного напруження. Нюансні відношення забезпечують плавність переходів та єдність сприйняття, створюючи тонкі градації форми, тону та фактури.

Просторова організація натюрморту базується на принципі багатоплановості, де кожен план має свою глибину та характер пластичного рішення. Взаємодія планів створює ілюзію просторової глибини, де домінантну роль відіграють не лише перспективні скорочення, але й характер тональних відношень та ступінь деталізації форм. Ритмічна структура композиції формується через систему повторів та інтервалів [19, с. 154]. Ритм може проявлятися у чергуванні форм, розмірів, тональних плям, створюючи внутрішню динаміку композиції. Складні ритмічні побудови організують рух погляду глядача, забезпечуючи послідовність сприйняття композиційних елементів.

Фактурне різноманіття предметів збагачує композиційне рішення, створюючи додаткові засоби гармонізації. Контрасти фактур посилюють виразність форм та матеріальність предметів. Характер обробки поверхонь впливає на світлотіньові відношення, створюючи складну систему рефлексів та відблисків. Принцип єдності формально-пластичного рішення реалізується через підпорядкування всіх елементів композиції єдиному художньому задуму [37, с. 270]. Пластична мова натюрморту, характер ліній, плям та фактур узгоджується з емоційно-образним змістом твору, створюючи органічну єдність форми та змісту.

Композиційна рівновага досягається через складну систему візуальних мас та напрямків. Розташування предметів, їх тональне рішення та пластична характеристика узгоджуються таким чином, щоб створити стан динамічної рівноваги. Провідне значення відіграють діагональні побудови, що надають композиції внутрішньої динаміки.

Структурна організація формату визначає характер розподілу композиційних елементів. Членування формату на частини створює систему вертикальних та горизонтальних осей, що формують каркас композиції. Співвідношення частин формату впливає на загальне враження від композиції, створюючи відчуття стабільності чи динамічності.

Система просторових пауз відіграє активну роль у гармонізації композиції. Паузи між предметами не є пасивним тлом, а виступають активними елементами, що забезпечують необхідне "дихання" та ритмічну організацію простору. Характер пауз впливає на емоційне сприйняття композиції. Психологічні аспекти сприйняття враховуються при побудові гармонійної композиції. Потрібним стає розуміння законів зорового сприйняття, де враховується рух погляду глядача, особливості сприйняття різних зон формату та вплив колірних та тональних відношень на емоційний стан.

Отже, принцип цілісності реалізується через створення єдиної художньої структури, де всі елементи композиції працюють на розкриття головної ідеї твору. Гармонізація досягається через узгодження всіх композиційних засобів – форми, тону, фактури, простору – у єдину систему художньої виразності.

2.1.3. Роль симетрії, ритму та динаміки в організації простору натюрморту

Симетрія та асиметрія виступають фундаментальними принципами просторової організації натюрморту, створюючи основу для побудови композиційної структури [42, с. 275]. Строга симетрія, що характеризується дзеркальним відображенням елементів відносно центральної осі, надає композиції монументальності та урочистості, підкреслюючи значущість центральних елементів. Проте в натюрмортній композиції частіше використовується принцип відносної симетрії або дисиметрії, де незначні відхилення від строгої дзеркальності створюють необхідну напругу та живість композиційного рішення. Таке порушення абсолютної симетрії дозволяє зберегти відчуття врівноваженості при одночасному посиленні динамічних якостей композиції.

Ритмічна організація простору натюрморту реалізується через складну систему візуальних повторів та інтервалів, що пронизують всю композиційну структуру [34, с. 31]. Ритм проявляється на різних рівнях організації форми – від чергування силуетів та мас до тонких нюансних повторів деталей та фактур. Пріоритетне значення відіграють метричні ряди, що створюють основу композиційної структури, та більш складні ритмічні побудови з змінними інтервалами, що надають композиції особливої виразності. Взаємодія різних ритмічних рядів формує складну поліритмію, де кожен елемент знаходиться у візуальному взаємозв'язку з іншими компонентами композиції, створюючи єдину динамічну структуру.

Динаміка просторових відношень у натюрморті досягається через використання діагональних напрямків та різномасштабних елементів, що створюють відчуття внутрішнього руху та напруження. Діагональні побудови виступають активним засобом організації простору, спрямовуючи погляд глядача та створюючи ілюзію просторової глибини [7, с. 35]. Суттєву роль відіграє взаємодія діагональних та ортогональних напрямків, що формує складну просторову структуру з чергуванням зон активності та спокою. Динамічні якості

композиції посилюються через використання контрастів форм, розмірів та тональних відношень.

Багатоплановість просторового рішення натюрморту створюється через систему перекриття форм та просторових пауз різної глибини. Кожен план характеризується власним масштабом, ступенем деталізації та тональним рішенням, що створює ілюзію просторової глибини. Істотне значення відіграє повітряна перспектива, що проявляється через пом'якшення контрастів та узагальнення форм у міру віддалення від першого плану. Взаємодія планів формує складну просторову структуру, де кожен елемент має своє чітко визначене місце у просторовій ієрархії композиції.

Організація внутрішньої динаміки натюрморту базується на принципі контрасту статичних та динамічних елементів [35, с. 18]. Статичні форми забезпечують необхідну стабільність композиції, створюючи опорні точки для сприйняття, тоді як динамічні елементи вносять необхідне напруження та рух. Значиму роль відіграє характер силуетів предметів, де плавні, обтічні форми створюють відчуття руху, а геометричні, кутасті – статичні. Взаємодія цих протилежних якостей формує складну систему візуальних напружень, що забезпечує життєвість композиційного рішення. Контраст між статичними та динамічними елементами дозволяє створити баланс між спокоєм і рухом, стабільністю і динамізмом. Така взаємодія важлива не лише для організації композиції, але й для емоційного впливу натюрморту на глядача. Статичні елементи, зазвичай розташовані в центрі або у важливих точках композиції, створюють відчуття надійності і основи. У той час як динамічні елементи, які зазвичай зображують форми з певним нахилом або рухом, привертають увагу та активізують простір, додаючи зображенню рухливості та емоційного напруження.

Просторові паузи між предметами виступають активним елементом композиційної побудови, формуючи складну систему інтервалів різної величини та характеру. Характер пауз між предметами впливає на сприйняття просторової глибини та створює необхідні акценти в композиції. Особливу роль відіграють так звані "активні" паузи, що формуються на перетині силуетів та створюють

додаткову просторову напругу. Взаємодія заповнених та порожніх просторів формує ритмічну структуру композиції, де паузи виступають не менш значущими елементами, ніж самі предмети.

Тональні відношення відіграють провідне значення у створенні просторової динаміки натюрморту. Контрасти світлого і темного формують систему акцентів, що спрямовують погляд глядача та підкреслюють просторову глибину композиції [22, с. 46]. Особливе значення має розподіл тональних мас, де темні елементи створюють відчуття вагомості та стабільності, а світлі надають композиції легкості та повітряності. Градації тону використовуються для моделювання форми та створення складних просторових переходів.

Принцип єдності статичних та динамічних елементів реалізується через складну систему візуальних взаємозв'язків. Кожен елемент композиції розглядається як частина цілого, де його статичні чи динамічні якості працюють на створення загального композиційного рішення. Провідну роль відіграє балансування різних типів руху – лінійного, спірального, хвилеподібного – що створює складну хореографію візуального сприйняття композиції.

Геометрична основа композиційної побудови натюрморту створює каркас для розвитку динамічних якостей зображення. Взаємодія геометричних форм – прямокутників, трикутників, кіл – формує систему напрямків та ритмів, що організують простір композиції. Особливу роль відіграють діагональні побудови, що створюють динамічні напрямки та підкреслюють просторову глибину. Геометризація форми стає інструментом виявлення внутрішньої структури та логіки композиційного рішення.

Психологічні аспекти сприйняття руху враховуються при організації просторової динаміки натюрморту. Актуальним стає розуміння того, як глядач сприймає різні типи руху та просторові напрямки. Рух погляду зліва направо сприймається як більш природний, тоді як протилежний напрямок створює додаткове напруження. Вертикальний рух надає композиції урочистості, а діагональний – динамічності та експресії.

Фактурне різноманіття поверхонь збагачує просторову динаміку натюрморту, створюючи додаткові ритмічні та пластичні акценти. Контрасти

фактур посилюють виразність форм та створюють складну систему візуальних переходів. Характер обробки поверхонь впливає на світлотіньові відношення, формуючи додаткові засоби просторової організації композиції через систему рефлексів та відблисків.

Принцип цілісності просторового рішення реалізується через підпорядкування всіх елементів єдиному композиційному задуму. Взаємодія симетрії та асиметрії, статичності та динаміки, ритмічних повторів та пауз створює складну просторову структуру, де кожен елемент працює на розкриття головної ідеї твору. Необхідним стає досягнення балансу між різними засобами просторової організації, що забезпечує органічність та переконливість композиційного рішення.

Формально-пластична єдність досягається через узгодження всіх засобів просторової виразності. Характер ліній, плям, фактур підпорядковується загальному ритмічному та динамічному рішенню композиції. Пластична мова натюрморту відображає авторське розуміння просторових відношень та створює неповторний художній образ, де симетрія, ритм та динаміка виступають головними засобами організації простору.

Часовий аспект сприйняття відіграє суттєву роль у організації просторової динаміки натюрморту. Композиція розкривається глядачеві поступово, через послідовність візуальних вражень, де ритмічні повтори та просторові паузи створюють своєрідну партитуру сприйняття. Значимим стає не лише просторове розташування елементів, але й темпоральна структура їх сприйняття, що формує складну хореографію візуального дослідження композиції.

2.2. Роль кольору і світлотіні в графічному натюрморті

Колір та світлотінь у графічному натюрморті відіграють фундаментальну роль у створенні виразної художньої композиції [26, с. 215]. На відміну від живописного натюрморту, де колірна палітра може бути надзвичайно багатою, графічний натюрморт оперує більш обмеженими засобами виразності, що змушує художника ретельніше працювати над тональними відношеннями та світлотіньовими переходами.

Особливе значення в графічному натюрморті має взаємодія світла і тіні, яка допомагає створити ілюзію об'єму та простору. Майстерне використання градацій тону дозволяє передати не лише форму предметів, але й характер їхньої поверхні, матеріальність, а також просторові відношення між об'єктами композиції [6]. Світлотіньові контрасти стають основним інструментом для створення драматичної напруги та емоційної виразності твору.

Таблиця 2.1

Технічні засоби створення тону

Засіб	Характеристика	Застосування
Штрихування	Паралельні лінії	Моделювання форми
Розтушовка	Розтирання матеріалу	М'які переходи
Крапкування	Нанесення крапок	Текстурні ефекти
Перехресне штрихування	Накладання шарів	Глибокі тіні

В графічному натюрморті принципову роль відіграє вибір технічних засобів для передачі світлотіні [16, с. 28]. Художники можуть використовувати різноманітні графічні матеріали - від м'якого олівця до вугілля та соусу, кожен з яких має свої особливості у відтворенні тональних переходів. Характер штриха, його напрямок та інтенсивність безпосередньо впливають на сприйняття фактури предметів та загальну атмосферу композиції.

Робота з тоном у графічному натюрморті вимагає глибокого розуміння принципів світлотіньового моделювання форми. Художник повинен враховувати не лише локальний тон предметів, але й характер освітлення, рефлекси, падаючі тіні та повітряну перспективу [31, с. 153]. Правильне відтворення цих елементів допомагає створити переконливе відчуття глибини простору та матеріальності об'єктів. Особливу увагу в графічному натюрморті приділяють співвідношенню світлих і темних мас. Вміле балансування тональних плям дозволяє створити гармонійну композицію та привернути увагу глядача до головних елементів натюрморту. При цьому доцільно зберігати цілісність сприйняття, не допускаючи надмірної дрібності або монотонності тональних відношень.

Використання кольору в графічному натюрморті, навіть якщо воно обмежене монохромною гамою, вимагає особливого підходу [26, с. 298].

Художник повинен враховувати психологічний вплив різних тональних співвідношень на глядача, використовуючи їх для створення певного емоційного настрою. Темні та світлі акценти можуть слугувати потужними засобами виразності, підкреслюючи драматизм або ліричність композиції.

Пріоритетне значення у роботі над графічним натюрмортом має передача матеріальності предметів через світлотіньові відношення [6]. Різні матеріали - скло, метал, тканина, дерево - мають характерні прояви відбиття світла, які необхідно враховувати при створенні реалістичного зображення. Майстерність художника полягає в умінні передати ці якості обмеженими графічними засобами.

Світлотінь у графічному натюрморті також відіграє переважну роль у створенні композиційних акцентів. За допомогою контрастних співвідношень світла і тіні можна виділити головні елементи композиції, створити ритмічну структуру, підкреслити пластичні ознаки форм. Це допомагає направити увагу глядача та створити логічну послідовність сприйняття зображення.

Особливе значення має характер освітлення в графічному натюрморті [31, с. 154]. Вибір напрямку світла, його інтенсивності та характеру (природне чи штучне, розсіяне чи направлене) суттєво впливає на загальне враження від композиції. Різні варіанти освітлення дозволяють створювати різноманітні емоційні стани - від спокійної споглядальності до драматичної напруженості.

Одним з елементів роботи над графічним натюрмортом є передача повітряної перспективи через тональні відношення [25]. Зміна контрастності та чіткості зображення залежно від відстані до об'єктів допомагає створити ілюзію глибини простору. При цьому необхідно враховувати загальну освітленість приміщення та характер середовища.

Техніка штрихування в графічному натюрморті вимагає особливої уваги до напрямку та характеру штриха [34, с. 31]. Різні типи штрихування можуть передавати не лише світлотіньові відношення, але й фактуру поверхні предметів, їх матеріальність та просторове положення. Майстерне володіння технікою штриха дозволяє досягти багатства тональних градацій.

Градації світлотіні в графічному натюрморті

Градація	Характеристика	Технічні прийоми
Відблиск	Найсвітліша частина	Чистий папір, легкі штрихи
Світло	Освітлена частина форми	Розріджені штрихи
Півтінь	Перехідний тон	Середня щільність штрихування
Тінь	Неосвітлена частина	Щільне штрихування
Рефлекс	Відбите світло в тіні	Висвітлення в тінях

У графічному натюрморті домінуючу роль відіграє робота з тональними планами [7, с. 25]. Правильне співвідношення переднього, середнього та дальнього планів допомагає створити просторову глибину та підкреслити об'ємність форм. При цьому необхідно зберігати цілісність композиції, уникаючи надмірного подрібнення тональних мас.

Особливе значення має передача рефлексів у графічному натюрморті. Взаємне відбиття світла між предметами створює складну систему тональних відношень, яка допомагає об'єднати композицію та передати матеріальність об'єктів. Майстерне відтворення рефлексів вимагає тонкого розуміння закономірностей розподілу світла. Визначальним фактором роботи над графічним натюрмортом є створення загальної тональної гармонії. Усі елементи композиції повинні бути пов'язані між собою єдиною системою світлотіньових відношень, що створює цілісне враження та емоційну виразність твору. При цьому необхідно зберігати баланс між деталізацією окремих елементів та загальним тональним рішенням.

Професійне володіння засобами світлотіньового моделювання дозволяє художнику створювати виразні та емоційно насичені графічні натюрморти, які здатні передати не лише зовнішню форму предметів, але й їх внутрішню сутність, настрій та характер композиції. Грамотне використання світлотіні та тональних відношень залишається одним з найважливіших аспектів майстерності в графічному мистецтві.

2.3. Прийоми передачі фактурних якостей предметів

Майстерність передачі фактурних характеристик у графічному натюрморті базується на глибокому розумінні природи матеріалів та їх взаємодії зі світлом [39, с. 30]. Художник використовує широкий спектр технічних прийомів для відтворення різноманітних поверхонь - від дзеркально-гладких до грубо-фактурних. Кожен матеріал вимагає індивідуального підходу та специфічних графічних засобів. Так, для передачі фактури скла застосовується комбінація чітких контурів та тонких тональних переходів, що створюють ілюзію прозорості та відбиття світла. Металеві поверхні характеризуються різкими контрастами між відблисками та затемненими ділянками, що досягається через використання різноманітних типів штрихування та градацій тону.

Таблиця 2.3

Характеристики графічних матеріалів для передачі фактури

Матеріал	Характер штриха	Тональний діапазон	Сфера застосування
Графітний олівець	Чіткий, контрольований	Середній	Точна деталізація
Вугілля	М'який, оксамитовий	Широкий	Світлотіньове моделювання
Сангіна	Зернистий, теплий	Обмежений	Декоративні ефекти
Соус	Оксамитовий, глибокий	Максимальний	Контрастні постановки
Туш	Різкий, графічний	Контрастний	Лінійні розробки

Процес відтворення фактури тканин потребує розуміння структури матеріалу та характеру формоутворення складок. Художник аналізує не лише зовнішній вигляд тканини, але й принципи її взаємодії з предметами та світлом. При роботі з різними видами текстилю враховується щільність матеріалу, характер переплетення ниток, здатність утворювати складки та драпірування [35, с. 15]. Графічне відтворення цих характеристик досягається через варіювання напрямку штрихування, зміну інтенсивності натиску та комбінування різних технічних прийомів.

Таблиця 2.4

Технічні прийоми передачі фактури різних поверхонь

Тип поверхні	Основний прийом	Допоміжні засоби	Характер світлотіні
Полірована	Гладке штрихування	Розтушовка	Різкі контрасти
Матова	Крапкування	Перехресні штрихи	М'які переходи
Рельєфна	Контурне штрихування	Тональні розтяжки	Складна градація
Волокниста	Повздовжні штрихи	Тональне моделювання	Нерівномірні тіні
Зерниста	Крапкове штрихування	Фактурні накладання	Розсіяне світло

Передача фактури природних матеріалів вимагає спостережливості та технічної майстерності [13]. Відтворення текстури деревини, кори, каменю базується на розумінні їх структурних особливостей та характеру взаємодії з освітленням. Художник використовує різноманітні комбінації штрихів, крапок, ліній для створення переконливого зображення природних текстур. При цьому враховується не лише зовнішній вигляд матеріалу, але й його внутрішня структура, що впливає на характер відображення світла та формування тіней.

Таблиця 2.5

Специфіка відтворення різних матеріалів у натюрморті

Матеріал	Ключові характеристики	Графічні засоби	Складність виконання
Скло	Прозорість, блиск	Контрастні лінії	Висока
Метал	Дзеркальність	Різкі тональні перепади	Середня
Кераміка	Матовість	Плавні переходи	Помірна
Дерево	Текстурність	Структурне штрихування	Висока
Тканина	Пластичність	Напрявлене штрихування	Середня

Досягнення художньої виразності при передачі фактурних якостей предметів залежить від вміння використовувати весь арсенал графічних засобів [22, с. 45]. Комбінування різних технік, матеріалів та прийомів дозволяє створювати складні фактурні ефекти, передавати характер поверхні та матеріальність предметів. Експериментування з різними типами штрихування, тональними розтяжками, фактурними накладаннями розширює можливості графічного зображення та збагачує художню мову майстра.

Таблиця 2.6

Методи досягнення фактурної виразності

Метод	Технічні засоби	Результат	Застосування
Багатошаровість	Накладання штрихів	Глибина тону	Складні фактури
Комбінування	Змішування технік	Різноманітність	Контрастні матеріали
Гرادієнтність	Тональні переходи	Плавність	М'які поверхні
Структурність	Системне штрихування	Упорядкованість	Регулярні текстури
Фактурність	Рельєфне накладання	Об'ємність	Виразні поверхні

Розвиток майстерності у передачі фактурних якостей предметів вимагає постійного вдосконалення технічних навичок та розширення арсеналу художніх засобів [34, с. 38]. Вивчення природи матеріалів, їх структурних особливостей та характеру взаємодії зі світлом формує основу професійного підходу до створення графічного натюрморту. Художник повинен володіти різноманітними техніками та вміти вибирати найбільш підходящі засоби для конкретного завдання, враховуючи специфіку матеріалу та загальний художній задум композиції.

Процес відтворення фактур металевих поверхонь у графічному натюрморті потребує глибокого розуміння специфіки взаємодії металу зі світлом [39, с. 32]. Характерні відблиски, різкі переходи від світла до тіні, дзеркальні ефекти - все це вимагає точного розрахунку тональних співвідношень та майстерного володіння графічними техніками. При роботі з металевими предметами художник використовує контрастне штрихування, створюючи чіткі межі між освітленими та затемненими ділянками. Застосування різних за характером штрихів - від тонких паралельних ліній до насичених перехресних штрихувань - дозволяє передати всю складність металевої поверхні.

Відтворення керамічних виробів у графічному натюрморті становить окрему галузь майстерності. Матова поверхня кераміки, її специфічна взаємодія зі світлом, наявність глазурованих ділянок та дрібних нерівностей вимагають комплексного підходу до зображення. Художник застосовує м'які тональні переходи, делікатне штрихування різної щільності, створюючи характерний ефект керамічної поверхні. При цьому враховується не лише загальний характер

матеріалу, але й індивідуальні притаманні властивості кожного предмета - фактура глазурі, наявність розпису, характер обробки поверхні.

Складність передачі фактури скляних предметів полягає у відтворенні їх прозорості та світлових ефектів. Художник працює не стільки з самою поверхнею скла, скільки з системою відблисків, заломлень світла та відображень навколишнього середовища [16, с. 33]. Технічна майстерність проявляється у здатності створювати тонкі тональні градації, передавати гру світла всередині скляної форми, відтворювати характерні риси взаємодії прозорого матеріалу з предметним оточенням.

Зображення текстильних матеріалів вимагає розуміння закономірностей формоутворення складок та драпіровок. Графічна передача фактури тканини базується на відтворенні характеру переплетення ниток, щільності матеріалу, його здатності відбивати світло. Художник використовує різні види штрихування, змінюючи їх напрямок відповідно до форми складок та характеру освітлення. Майстерність полягає у створенні переконливого зображення пластичних властивостей тканини, її взаємодії з іншими предметами натюрморту.

При роботі з дерев'яними поверхнями художник зосереджується на передачі природної текстури матеріалу [13]. Графічне відтворення волокнистої структури деревини, її кольорових та тональних проявів досягається через систему направленої штрихування. Напрямок штрихів підпорядковується природному малюнку волокон, а їх щільність та характер варіюються залежно від породи дерева та способу обробки поверхні. Створення переконливого зображення дерев'яних предметів потребує розуміння не лише зовнішніх характеристик матеріалу, але й його внутрішньої структури.

Передача фактури природних матеріалів - каменю, кори, сухих рослин - базується на спостереженні та аналізі їх структурних особливостей. Кожен такий матеріал має унікальну текстуру, характер поверхні, специфіку взаємодії зі світлом. Художник використовує різноманітні графічні прийоми - від крапкування до складного багатшарового штрихування - для створення переконливого зображення природних фактур. При цьому враховується не лише

зовнішній вигляд матеріалу, але й його походження, процес формування, вплив природних факторів.

Робота над передачею фактури пластичних матеріалів вимагає розуміння їх специфічних властивостей [22, с. 46]. Гіпс, пластик, віск мають характерні особливості поверхні, які визначають характер відбиття світла та формування тіней. Графічне відтворення цих матеріалів досягається через комбінування різних технічних прийомів - від м'якого тонального моделювання до чіткого структурного штрихування. Майстерність полягає у здатності передати специфічний характер поверхні, її взаємодію зі світлом та просторовим оточенням.

У процесі створення графічного натюрморту художник стикається з необхідністю передачі різноманітних фактурних ефектів - від гладких полірованих поверхонь до складних рельєфних текстур. Кожен тип поверхні вимагає індивідуального підходу та специфічних графічних засобів. Майстерність проявляється у здатності обирати найбільш ефективні технічні прийоми для конкретного випадку, комбінувати різні способи штрихування та тонального моделювання.

Досягнення переконливої передачі матеріальності предметів потребує глибокого розуміння оптичних ефектів та закономірностей світлотіньового моделювання [26, с. 325]. Художник повинен враховувати не лише локальні характеристики поверхні, але й характер освітлення, наявність рефлексів, вплив навколишнього середовища. Технічна майстерність проявляється у здатності створювати складні світлотіньові ефекти, передавати тонкі нюанси фактури та матеріальності предметів.

Розвиток навичок передачі фактурних якостей предметів відбувається через постійне спостереження, аналіз та практичне експериментування з різними графічними матеріалами та техніками. Художник повинен постійно розширювати свій технічний арсенал, вивчати нові прийоми та способи графічного зображення. Професійне зростання базується на поєднанні теоретичних знань про природу матеріалів та практичного досвіду їх графічного відтворення.

Підсумовуючи матеріал щодо прийомів передачі фактурних якостей предметів у графічному натюрморті, можна стверджувати, що досягнення високого рівня майстерності у цій сфері вимагає комплексного підходу, який включає глибоке розуміння природи матеріалів, володіння широким спектром технічних прийомів, здатність аналізувати та відтворювати складні світлотіньові ефекти, а також постійне вдосконалення практичних навичок через експериментування з різними графічними матеріалами та техніками.

Другий розділ роботи присвячено аналізу композиційних і технічних аспектів створення графічного натюрморту, які визначають його художню цінність. Зроблено висновок, що успішна композиція натюрморту залежить від гармонійного поєднання основних елементів, таких як форма, об'єм, тон і простір. Важливе значення надається роботі з ритмом і балансом у композиції, що забезпечує її цілісність і виразність. Графічний натюрморт характеризується специфічною технікою виконання, яка вимагає точного відображення фактури предметів за допомогою штрихування, точок, плям та інших прийомів графічного мистецтва. Дослідження підкреслює, що передача світлотіні та глибини простору через графічні засоби є одним із ключових факторів, які визначають якість натюрморту. Розуміння цих композиційно-технічних особливостей дозволяє художнику створювати виразні та естетично гармонійні зображення, що відображають не лише зовнішню реальність, але й внутрішній зміст.

Висновки до розділу 2

Аналіз композиційно-технічних особливостей графічного натюрморту засвідчив комплексний характер взаємодії формальних елементів у створенні художньої цілісності твору. Встановлено, що ефективність композиційного рішення залежить від гармонійної інтеграції структурних компонентів, включаючи форму, об'єм, тональні відношення та просторову організацію, при цьому особливої значущості набувають ритмічні та пропорційні співвідношення елементів.

Виявлено специфіку технічного виконання графічного натюрморту, що базується на використанні різноманітних графічних засобів для передачі матеріальності та фактури об'єктів. Визначено провідну роль світлотіньового моделювання та просторової глибини як ключових факторів у досягненні художньої виразності та технічної довершеності графічного натюрморту.

РОЗДІЛ 3. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ З ВИКОНАННЯ ГРАФІЧНОГО НАТЮРМОРТУ

3.1. Особливості виконання навчальних та творчих натюрмортів

Процес створення навчальних натюрмортів базується на фундаментальних принципах академічного рисунка, які формують основу професійної майстерності художника [3, с. 182]. Навчальні постановки розробляються з урахуванням поступового ускладнення завдань, починаючи від простих геометричних форм і завершуючи складними багатопредметними композиціями. При цьому кожна постановка спрямована на відпрацювання конкретних технічних навичок та розвиток художнього бачення студентів.

Творчий натюрморт, на відміну від навчального, надає широкі можливості для самовираження та експериментування з композиційними рішеннями. В такій роботі художник може відійти від строгих академічних канонів, використовувати нестандартні ракурси, незвичні поєднання предметів та матеріалів. Головним критерієм стає не точність відтворення природи, а виразність художнього образу та оригінальність авторського бачення.

При роботі над навчальним натюрмортом студенти освоюють методику послідовного ведення рисунка, починаючи від загального компонування на аркуші до детальної проробки форм та фактур [10, с. 15]. Кожен етап роботи має свої специфічні завдання та вимагає розуміння закономірностей побудови форми, перспективи, світлотіньового моделювання. Особлива увага в навчальному натюрморті приділяється конструктивній побудові предметів [14, с. 78]. Студенти навчаються аналізувати форму, розуміти її геометричну основу, співвідношення частин та пропорцій. Точність побудови стає фундаментом для подальшої роботи над світлотіньовим моделюванням та передачею матеріальності предметів.

Творчий натюрморт дозволяє експериментувати з різними графічними матеріалами та техніками [20, с. 45]. Художник може комбінувати традиційні та новаторські підходи, створювати складні фактурні ефекти, використовувати нестандартні прийоми штрихування та тонального моделювання. Така свобода

технічного виконання сприяє розвитку індивідуального художнього стилю. Принципове значення в навчальному натюрморті має розвиток навичок спостереження та аналізу натури [8, с. 12]. Студенти вчаться бачити характерні ознаки форми, розуміти закономірності освітлення, помічати тонкі нюанси тональних відношень. Ці навички стають основою для розвитку професійного художнього бачення.

Робота над творчим натюрмортом передбачає створення цілісного художнього образу через підбір предметів, їх композиційне розташування, вибір освітлення та точки зору [18, с. 17]. Художник може використовувати символічні значення предметів, створювати складні смислові асоціації, працювати над передачею певного емоційного стану або настрою.

Методика виконання навчального натюрморту включає систематичне освоєння різних графічних матеріалів - від простого олівця до м'яких матеріалів [10, с. 28]. Кожен матеріал має свої специфічні властивості та можливості, вимагає особливих технічних прийомів та підходів до роботи. У творчому натюрморті художник може використовувати стилізацію та трансформацію форм [14, с. 156], відходити від натурного зображення в бік декоративності або абстрагування. Такий підхід дозволяє створювати оригінальні композиційні рішення, експериментувати з пластичною виразністю ліній та плям.

Навчальний натюрморт розвиває розуміння закономірностей композиційної побудови - від вибору формату до організації простору аркуша [20, с. 83]. Студенти освоюють принципи створення композиційного центру, навчаються працювати з масштабом та пропорціями, досягати рівноваги та цілісності зображення. Невід'ємною складовою творчого натюрморту є робота з простором та середовищем [18, с. 22]. Художник може створювати складні просторові рішення, використовувати незвичні ракурси та перспективні побудови, працювати з глибиною простору та повітряною перспективою. Процес виконання навчального натюрморту включає освоєння принципів роботи зі світлотінню - від розуміння основних градацій світлотіні до передачі складних світлотіньових ефектів [8, с. 15]. Студенти визначають джерело світла,

починають аналізувати характер освітлення, працювати з тональними відношеннями .

У творчому натюрморті значна увага приділяється емоційній виразності графічної мови [3, с. 185]. Художник може використовувати контрастні тональні співвідношення, динамічні композиційні рішення, активну роботу з фактурами для створення певного емоційного впливу на глядача. Особливістю навчального натюрморту є систематичне відпрацювання навичок передачі матеріальності предметів [10, с. 33]. Студенти повинні розрізняти та відтворювати різні фактури - від гладких поверхонь до складних текстур, розуміти специфіку взаємодії різних матеріалів зі світлом [14, с. 198].

Творчий натюрморт дає можливість для експериментів з різними графічними техніками та їх комбінуванням [20, с. 92]. Художник може поєднувати різні матеріали, створювати змішані техніки, використовувати нетрадиційні підходи до графічного виконання, що збагачує художню мову та розширює виразні можливості графіки.

Отже, навчальний натюрморт є базовим елементом професійної підготовки художника, що спрямований на систематичне відпрацювання технічних навичок, розуміння конструктивної побудови, світлотіньового моделювання та композиційних закономірностей. Творчий натюрморт, у свою чергу, надає простір для художнього експериментування з формою, матеріалами і техніками, дозволяючи розвивати індивідуальний стиль та створювати оригінальні композиційні рішення. Обидва види натюрморту взаємодоповнюють один одного у процесі формування професійної майстерності: якщо навчальний натюрморт закладає міцний фундамент технічних умінь та академічних знань, то творчий - розвиває художнє мислення та креативний потенціал майбутнього митця.

3.2. Методичні рекомендації щодо виконання натюрморту

3.2.1. Підготовчий етап: вивчення, відбір і постановка натюрмортної групи

Методика виконання натюрморту є складним комплексом теоретичних знань та практичних навичок, що вимагає системного підходу до організації творчого процесу. Правильно організована послідовність роботи над натюрмортом не лише забезпечує досягнення бажаного результату, але й сприяє формуванню професійного підходу до створення художніх творів.

Фундаментальне значення у процесі роботи над натюрмортом відіграє підготовчий етап, під час якого закладаються основи майбутньої композиції та визначаються ключові художні рішення. На цьому етапі потрібно приділити достатньо уваги аналізу натури, вивченню притаманних властивостей предметів та пошуку оптимального композиційного рішення. Процес виконання натюрморту вимагає чіткого розуміння технічних та технологічних особливостей обраних графічних матеріалів, а також вміння правильно застосовувати їх для досягнення необхідного художнього ефекту. Суттєвим є також здатність послідовно вести роботу від загального до конкретного, зберігаючи при цьому цілісність композиції.

Методичні рекомендації щодо виконання натюрморту базуються на багаторічному досвіді художників-педагогів та враховують як класичні академічні традиції, так і сучасні підходи до створення графічних творів. Вони спрямовані на формування професійних навичок та розвиток творчого потенціалу художника.

Підготовчий етап роботи над натюрмортом являє собою комплексний процес, що включає ретельне вивчення предметів, їх відбір та компоновання у цілісну композиційну групу. На цьому етапі відбувається аналіз форми, пропорцій, фактури та матеріальності кожного предмета, що планується включити до постановки. Це базовий етап, від якого залежить подальший успіх всієї роботи над натюрмортом [38, с. 48].

Процес вивчення предметів для натюрморту починається з аналізу їх конструктивної будови. Кожен предмет розглядається як сукупність простих геометричних форм, що дозволяє краще зрозуміти його структуру та параметри побудови. При цьому звертається увага на пропорційні співвідношення частин предмета, характер його силуету та специфіку поверхні [27, с. 9].

Відбір предметів для навчального натюрморту здійснюється з урахуванням поставлених методичних завдань. У процесі відбору враховується складність форми предметів, їх розмір, колір, фактура та матеріал. Предмети мають бути різноманітними за формою та характером поверхні, що дозволить вирішувати різні навчальні задачі в межах однієї постановки [11, с. 56].

При формуванні натюрмортної групи необхідно враховувати масштабні співвідношення предметів. Вони не повинні бути однаковими за розміром, але мають гармонійно поєднуватися між собою. Різниця у розмірах предметів створює необхідні акценти в композиції та допомагає організувати візуальну ієрархію в натюрморті [30, с. 182].

У процесі постановки натюрморту визначається композиційний центр групи. Це може бути найбільш виразний предмет або група предметів, які привертають основну увагу. Композиційний центр зазвичай підкреслюється розміром, формою, розташуванням або тональним контрастом. Навколо нього вибудовується вся композиційна структура натюрморту [38, с. 50].

Організація освітлення є одним з ключових моментів підготовчого етапу. Вибір напрямку та характеру освітлення впливає на виразність форми предметів та загальне тональне рішення постановки. При боковому освітленні форма предметів виявляється найбільш рельєфно, що полегшує роботу над об'ємом [27, с. 11].

Вибір драпірувань для натюрморту здійснюється з урахуванням загального композиційного задуму. Тканини мають підтримувати та підкреслювати форму предметів, створювати відповідне тональне оточення. При розташуванні складок враховується їх ритмічна організація та взаємодія з предметами натюрморту [9, с. 158].

У процесі постановки натюрмортової групи аналізується просторове розташування предметів. Вони розміщуються на різній відстані від глядача, створюючи декілька просторових планів. Це дозволяє досягти відчуття глибини простору та створити більш цікаву композиційну структуру [30, с. 183].

При організації натюрморту враховується характер силуетів предметів та їх взаємодія. Силуети не повинні зливатися або створювати невиразні форми. Перекриття предметів має бути логічним та зрозумілим, що допомагає краще сприймати просторові відношення в натюрморті [38, с. 52].

Підготовчий етап включає також аналіз тональних відношень у постановці. Визначаються основні тональні градації, місця найсвітліших відблисків та найглибших тіней. Це допомагає створити гармонійне тональне рішення та досягти переконливої передачі об'ємної форми предметів [11, с. 58].

На етапі постановки натюрморту визначається точка зору, з якої буде виконуватися зображення. Вона має забезпечувати найбільш виразне розкриття характеру форм предметів та їх просторових взаємозв'язків. При цьому враховується розподіл світла і тіні на предметах [27, с. 13].

Формат та розмір майбутньої роботи обираються відповідно до характеру постановки. При цьому враховується кількість предметів, їх розміри та просторове розташування. Формат має забезпечувати достатньо місця для гармонійного розміщення всієї композиційної групи [30, с. 184].

У процесі постановки натюрморту аналізується взаємодія предметів з навколишнім простором. Проміжки між предметами мають бути різноманітними за розміром та формою, що створює цікаву ритмічну структуру. При цьому враховується баланс заповненого та вільного простору [38, с. 54].

Завершальним етапом постановки натюрморту є перевірка цілісності композиційного рішення. Аналізується загальний силует групи, розподіл мас, ритмічна організація форм. При необхідності вносяться корективи в розташування предметів та драпірувань для досягнення найбільш виразного композиційного рішення [11, с. 60].

Методично грамотна організація підготовчого етапу створює необхідні умови для успішної роботи над натюрмортом. Ретельне вивчення, відбір та

постановка натюрмортної групи дозволяють створити композицію, що відповідає навчальним завданням та має художню цінність [27, с. 15].

3.2.2. Виконання начерків і ескізів, пошук композиційних рішень

Пошук композиційного рішення натюрморту розпочинається з виконання серії швидких начерків. У начерках фіксуються перші враження від постановки, визначаються основні пропорційні співвідношення та характер розташування предметів у просторі. Швидкі начерки дозволяють випробувати різні варіанти композиційного рішення та обрати найбільш вдалий [27, с. 8].

Ескізний пошук передбачає більш детальне опрацювання композиційної ідеї. На цьому етапі аналізується розташування предметів відносно формату, визначаються основні маси та їх співвідношення. В ескізах також намічаються світлотіньові відношення, що допомагає оцінити тональне рішення майбутньої роботи [38, с. 56].

Методика роботи над ескізами базується на принципі від загального до конкретного. Спочатку визначаються великі маси та основні напрямки руху форм, потім поступово уточнюються деталі та пропорційні співвідношення. При цьому зберігається цілісність композиційного рішення та підпорядкованість деталей загальному задуму [11, с. 62].

Пошукові ескізи виконуються в різних форматах для визначення оптимального співвідношення сторін. Формат має відповідати характеру постановки та сприяти найбільш виразному розкриттю композиційної ідеї. У процесі роботи над ескізами перевіряється, як змінюється сприйняття композиції при різних пропорціях формату [30, с. 182].

У процесі ескізного пошуку відбувається аналіз ритмічної організації форм. Ритм може створюватися чергуванням предметів різного розміру, напрямками складок драпірувань, розташуванням світлових плям. Ритмічна структура має підтримувати загальний композиційний задум та створювати відчуття цілісності [38, с. 58].

Виконання тональних ескізів дозволяє визначити основні світлотіньові відношення в натюрморті. У тональних ескізах намічаються місця найсвітліших відблисків та найглибших тіней, аналізується градація тональних переходів. Це допомагає досягти переконливої передачі об'ємної форми предметів [27, с. 10].

При роботі над ескізами визначається характер графічної техніки, яка найкраще відповідає поставленим завданням. Випробовуються різні варіанти штрихування, фактурного збагачення поверхонь, технічні прийоми роботи з графічними матеріалами. Вибір графічної техніки впливає на загальне художнє враження від роботи [11, с. 64].

Пошук композиційного центру здійснюється через виконання серії варіативних ескізів. Композиційний центр може виділятися розміром, розташуванням, тональним контрастом або деталізацією. У процесі ескізного пошуку перевіряються різні варіанти акцентування головного в композиції [30, с. 183].

Методика роботи над начерками передбачає швидке схоплення характеру форм та їх взаємного розташування. Начерки допомагають розвинути вміння бачити цілісно, відділяти головне від другорядного. У начерках визначаються найбільш характерні риси предметів та їх просторові взаємозв'язки [38, с. 60].

У процесі виконання ескізів аналізується взаємодія предметів з навколишнім простором. Проміжки між предметами мають бути різноманітними за розміром та формою, створювати цікаву просторову структуру. При цьому враховується баланс заповненого та вільного простору [27, с. 12].

Пошукові ескізи дозволяють проаналізувати різні варіанти освітлення натюрморту. Зміна напрямку світла впливає на характер світлотіньового моделювання форм та загальне тональне рішення композиції. У процесі ескізного пошуку визначається найбільш виразний варіант освітлення [11, с. 66].

В ескізах відпрацьовується характер силуетів предметів та їх взаємодія. Силуети мають бути читабельними та створювати виразну пластичну структуру. Перекриття предметів повинно бути логічним та зрозумілим, що допомагає краще сприймати просторові відношення в натюрморті [30, с. 184].

Методика роботи над ескізами включає аналіз пропорційних співвідношень предметів. У пошукових ескізах уточнюються розміри предметів відносно один одного, їх масштаб відносно формату. Правильні пропорційні співвідношення забезпечують переконливість зображення [38, с. 62].

Завершальним етапом ескізного пошуку є створення детального ескізу, який стане основою для подальшої роботи. У цьому ескізі точно визначаються пропорції, тональні відношення, характер графічної техніки. Детальний ескіз має містити всю необхідну інформацію для виконання основної роботи [27, с. 14].

У процесі пошуку композиційного рішення розвивається здатність до аналітичного мислення та творчого підходу до вирішення художніх завдань. Робота над ескізами та начерками формує професійне бачення та розуміння закономірностей побудови графічної композиції [11, с. 68].

3.2.3. Основні етапи графічного виконання натюрмортної композиції

Пошук композиційного рішення натюрморту розпочинається з виконання серії швидких начерків. У начерках фіксуються перші враження від постановки, визначаються основні пропорційні співвідношення та характер розташування предметів у просторі. Швидкі начерки дозволяють випробувати різні варіанти композиційного рішення та обрати найбільш вдалий [27, с. 8].

Ескізний пошук передбачає більш детальне опрацювання композиційної ідеї. На цьому етапі аналізується розташування предметів відносно формату, визначаються основні маси та їх співвідношення. В ескізах також намічаються світлотіньові відношення, що допомагає оцінити тональне рішення майбутньої роботи [38, с. 56]. Методика роботи над ескізами базується на принципі від загального до конкретного. Спочатку визначаються великі маси та основні напрямки руху форм, потім поступово уточнюються деталі та пропорційні співвідношення. При цьому зберігається цілісність композиційного рішення та підпорядкованість деталей загальному задуму [11, с. 62].

Пошукові ескізи виконуються в різних форматах для визначення оптимального співвідношення сторін. Формат має відповідати характеру постановки та сприяти найбільш виразному розкриттю композиційної ідеї. У

процесі роботи над ескізами перевіряється, як змінюється сприйняття композиції при різних пропорціях формату [30, с. 182]. У процесі ескізного пошуку відбувається аналіз ритмічної організації форм. Ритм може створюватися чергуванням предметів різного розміру, напрямками складок драпірувань, розташуванням світлових плям. Ритмічна структура має підтримувати загальний композиційний задум та створювати відчуття цілісності [38, с. 58].

Виконання тональних ескізів дозволяє визначити основні світлотіньові відношення в натюрморті. У тональних ескізах намічаються місця найсвітліших відблисків та найглибших тіней, аналізується градація тональних переходів. Це допомагає досягти переконливої передачі об'ємної форми предметів [27, с. 10]. При роботі над ескізами визначається характер графічної техніки, яка найкраще відповідає поставленим завданням. Випробовуються різні варіанти штрихування, фактурного збагачення поверхонь, технічні прийоми роботи з графічними матеріалами. Вибір графічної техніки впливає на загальне художнє враження від роботи [11, с. 64].

Пошук композиційного центру здійснюється через виконання серії варіативних ескізів. Композиційний центр може виділятися розміром, розташуванням, тональним контрастом або деталізацією. У процесі ескізного пошуку перевіряються різні варіанти акцентування головного в композиції [30, с. 183]. Методика роботи над начерками передбачає швидке схоплення характеру форм та їх взаємного розташування. Начерки допомагають розвинути вміння бачити цілісно, відділяти головне від другорядного. У начерках визначаються найбільш характерні властивості предметів та їх просторові взаємозв'язки [38, с. 60].

У процесі виконання ескізів аналізується взаємодія предметів з навколишнім простором. Проміжки між предметами мають бути різноманітними за розміром та формою, створювати цікаву просторову структуру. При цьому враховується баланс заповненого та вільного простору [27, с. 12]. Пошукові ескізи дозволяють проаналізувати різні варіанти освітлення натюрморту. Зміна напрямку світла впливає на характер світлотіньового моделювання форм та

загальне тональне рішення композиції. У процесі ескізного пошуку визначається найбільш виразний варіант освітлення [11, с. 66].

В ескізах відпрацьовується характер силуетів предметів та їх взаємодія. Силуети мають бути читабельними та створювати виразну пластичну структуру. Перекриття предметів повинно бути логічним та зрозумілим, що допомагає краще сприймати просторові відношення в натюрморті [30, с. 184]. Методика роботи над ескізами включає аналіз пропорційних співвідношень предметів. У пошукових ескізах уточнюються розміри предметів відносно один одного, їх масштаб відносно формату. Правильні пропорційні співвідношення забезпечують переконливість зображення [38, с. 62].

Завершальним етапом ескізного пошуку є створення детального ескізу, який стане основою для подальшої роботи. У цьому ескізі точно визначаються пропорції, тональні відношення, характер графічної техніки. Детальний ескіз має містити всю необхідну інформацію для виконання основної роботи [27, с. 14]. У процесі пошуку композиційного рішення розвивається здатність до аналітичного мислення та творчого підходу до вирішення художніх завдань. Робота над ескізами та начерками формує професійне бачення та розуміння закономірностей побудови графічної композиції [11, с. 68].

Процес графічного виконання натюрморту розпочинається з компонування зображення на форматі. На цьому етапі визначається розміщення всієї групи предметів, їх масштаб відносно формату. Компонування здійснюється легкими лініями, які дозволяють при необхідності корегувати розташування предметів [38, с. 64]. Наступним етапом є лінійно-конструктивна побудова предметів. На цьому етапі визначаються пропорційні співвідношення, осьові лінії, напрямки основних площин. Лінійно-конструктивний рисунок виконується з урахуванням перспективних скорочень та просторового розташування предметів [27, с. 11].

Після завершення конструктивної побудови починається етап узагальненого світлотіньового моделювання форм. На цьому етапі визначаються основні тональні відношення, намічаються межі світла і тіні. Робота ведеться від великих тональних відношень до поступового уточнення градацій світлотіні [11,

с. 70]. У процесі тонального моделювання форми враховуються закономірності розподілу світла на різних за формою поверхнях. Визначається характер переходу від світла до тіні, аналізується вплив рефлексів та відблисків на сприйняття форми. Тональне моделювання здійснюється з урахуванням матеріальності предметів [30, с. 181].

Етап деталізації передбачає уточнення характеру поверхонь предметів, проробку фактур та матеріальності. На цьому етапі використовуються різні технічні прийоми штрихування для передачі особливостей різних матеріалів. При цьому зберігається підпорядкованість деталей загальному тональному рішенню [38, с. 66].

Особлива увага приділяється розробці складок драпірувань, які мають підтримувати загальний ритм композиції. Характер штрихування складок визначається пластикою форми та матеріалом тканини. Світлотіньове моделювання складок здійснюється з урахуванням їх просторового розташування [27, с. 13]. У процесі роботи над натюрмортом постійно контролюється цілісність тонального рішення. Всі етапи деталізації підпорядковуються загальним тональним відношенням, визначеним на початку роботи. Це дозволяє зберегти єдність композиції та уникнути дрібності в проробці деталей [11, с. 72].

Методика роботи передбачає постійне порівняння тональних відношень різних частин натюрморту. При цьому аналізується співвідношення світла і тіні на різних предметах, характер падаючих тіней, вплив рефлексів на формування об'єму [30, с. 183]. На завершальному етапі роботи відбувається узагальнення всього зображення. Перевіряється підпорядкованість деталей загальному композиційному рішенню, уточнюються тональні акценти. При необхідності посилюються контрасти в композиційному центрі [38, с. 68].

Основним аспектом графічного виконання натюрморту є передача матеріальності предметів. Характер штрихування та технічні прийоми обираються відповідно до фактури та матеріалу кожного предмета. При цьому враховується вплив освітлення на сприйняття різних матеріалів [27, с. 15]. Методично грамотна послідовність роботи над натюрмортом передбачає

постійний контроль пропорційних співвідношень. На всіх етапах виконання перевіряється правильність побудови форм, їх взаємне розташування в просторі. Це забезпечує переконливість зображення та його відповідність натурі [11, с. 74].

Процес графічного виконання натюрморту включає також роботу над передачею простору. Глибина простору створюється за рахунок різної деталізації планів, зміни контрастності та чіткості контурів залежно від віддаленості предметів [30, с. 184].

На кожному етапі роботи зберігається методичний принцип від загального до конкретного. Деталізація форм здійснюється поступово, з постійним контролем підпорядкованості частин цілому. Це дозволяє досягти цілісності зображення та уникнути дробності в проробці деталей [38, с. 70]. У процесі роботи над натюрмортом розвивається здатність до цілісного сприйняття природи, вміння аналізувати форму та простір. Методично правильна послідовність виконання забезпечує формування професійних навичок та розуміння закономірностей графічного зображення [27, с. 16].

Графічне виконання натюрморту завершується загальним аналізом роботи, перевіркою досягнення поставлених навчальних завдань. Оцінюється виразність композиційного рішення, переконливість передачі форми та простору, якість графічного виконання [11, с. 76].

3.3. Критерії оцінювання та аналізу практичних студентських робіт

Критерії оцінювання студентських робіт з графічного натюрморту представляють собою систематизований комплекс параметрів та показників, за якими визначається рівень оволодіння студентами технічними та художніми навичками створення графічної композиції. Аналіз практичних робіт - це процес всебічного дослідження композиційних, технічних та образно-змістових характеристик студентських натюрмортів з метою визначення рівня засвоєння навчального матеріалу та розвитку творчих здібностей [41, с. 336].

Методика оцінювання графічного натюрморту базується на комплексному підході до аналізу композиційної побудови, технічної майстерності виконання та художньої виразності роботи. Система оцінювання враховує як об'єктивні

параметри якості виконання завдання, так і суб'єктивні аспекти творчого самовираження студента через обрані графічні засоби та прийоми.

Композиційне рішення натюрморту оцінюється з точки зору гармонійності розташування предметів, пропорційності їх співвідношень, ритмічної організації простору аркуша. При цьому враховується доцільність обраного формату, масштабу зображення та композиційного центру [19, с. 154]. Грамотність побудови простору та предметів визначається через аналіз перспективних скорочень, світлотіньового моделювання форми та передачі матеріальності об'єктів. Технічна майстерність оцінюється за якістю володіння графічними матеріалами та інструментами, різноманітністю застосованих технічних прийомів, культурою штриха та тонального рішення [36, с. 70]. Значна увага приділяється аналізу градацій тону, характеру штрихування, фактурного різноманіття графічної поверхні [42, с. 272].

Образно-змістова складова роботи розглядається через призму художньої виразності композиції, емоційного настрою, створеного засобами графіки, оригінальності авторського бачення. Оцінюється вміння студента створювати цілісний художній образ, розкривати задум через взаємодію предметів натюрморту. Методичний аспект оцінювання передбачає аналіз послідовності ведення роботи над натюрмортом, від початкового компоновання до завершального етапу узагальнення та деталізації. Розглядається логічність та обґрунтованість обраних студентом підходів до вирішення навчальних завдань [41, с. 337].

Критерії оцінювання включають також аналіз вміння студента працювати з різними графічними матеріалами, доцільно обирати техніки та прийоми відповідно до художнього задуму [12, с. 218]. Враховується розуміння специфіки графічної мови, її виражальних можливостей та обмежень. При оцінюванні береться до уваги здатність студента до творчого експерименту, пошуку нестандартних композиційних та технічних рішень при збереженні академічної грамотності виконання. Аналізується вміння поєднувати традиційні та інноваційні підходи до створення графічного натюрморту [40, с. 52].

Обґрунтованим критерієм є цілісність графічного рішення, єдність усіх елементів композиції, підпорядкованість деталей загальному задуму [36, с. 71]. Оцінюється вміння студента досягати гармонійного співвідношення між конструктивною побудовою форми та її художньою інтерпретацією. Система оцінювання враховує розвиток просторового мислення студента, його здатність передавати глибину простору, об'ємність форм, матеріальність предметів засобами графіки [19, с. 157]. Аналізується грамотність застосування законів лінійної та повітряної перспективи.

Критерії включають оцінку культури графічного виконання, охайності та естетичності подачі роботи [42, с. 274]. Розглядається якість технічного виконання штрихів, ліній, тонових розтяжок, а також загальне враження від презентації натюрморту. При аналізі враховується відповідність результату поставленим навчальним завданням, повнота розкриття теми, дотримання методичних вимог до виконання графічного натюрморту [30, с. 183]. Оцінюється розуміння студентом принципів побудови академічного натюрморту.

Методика оцінювання передбачає аналіз розвитку композиційного мислення студента, його вміння знаходити оптимальні пропорції між предметами, створювати врівноважену та динамічну композицію [15, с. 65]. Розглядається логіка розташування предметів та організації простору.

Критерії включають оцінку світлотіньового рішення натюрморту, градації тону від найсвітліших до найтемніших ділянок, передачу об'єму та простору через тональні відношення [40, с. 54]. Аналізується грамотність моделювання форми світлотінню. При оцінюванні береться до уваги розуміння студентом конструктивної основи предметів, вміння передавати їх структуру та будову засобами графіки [12, с. 219]. Аналізується грамотність побудови еліпсів, перспективних скорочень, пропорційних співвідношень.

Система оцінювання враховує розвиток спостережливості студента, його вміння передавати характерні ознаки предметів, їх фактуру та матеріальність [37, с. 270]. Аналізується точність відтворення натури при збереженні художньої виразності. Критерії включають оцінку композиційної цілісності аркуша, єдності графічного рішення, узгодженості всіх елементів натюрморту. Розглядається

вміння студента створювати гармонійну композицію з урахуванням законів та правил. При аналізі враховується розвиток образного мислення студента, його здатність створювати виразний художній образ засобами графіки [41, с. 338]. Оцінюється оригінальність композиційного та технічного рішення при збереженні академічної грамотності.

Аналіз практичних студентських робіт демонструє, що студенти першого курсу часто стикаються з проблемою правильного розміщення предметів на площині аркуша. У багатьох роботах спостерігається тенденція до зміщення композиції вліво або вправо, що порушує баланс зображення. Додатковий аналіз показав, що попереднє виконання композиційних ескізів суттєво підвищує якість остаточного варіанту натюрморту.

Дослідження світлотіньових рішень у студентських натюрмортах виявило недостатнє розуміння градацій тону та їх взаємозв'язку. Студенти часто обмежуються використанням 3-4 тональних градацій замість необхідних 7-8, що збіднює пластичну виразність роботи. Практика показує, що виконання тональних розтяжок перед початком роботи над натюрмортом значно покращує розуміння тональних відношень.

Вивчення технічної майстерності штриха в студентських роботах показало, що більшість початківців використовують одноманітний натиск олівця та однакову відстань між штрихами. Результати аналізу підтверджують необхідність впровадження спеціальних вправ на різні види штрихування для розвитку технічної варіативності графічної мови. Аналіз композиційних центрів у студентських натюрмортах виявив тенденцію до механічного розміщення головного предмета в геометричному центрі аркуша. Детальне вивчення робіт показало, що студенти рідко використовують засоби композиційного акцентування - контраст за розміром, тоном, фактурою для виділення смислового центру композиції.

Дослідження перспективних побудов у роботах студентів продемонструвало складності з визначенням лінії горизонту та точок сходу. Спостереження за процесом роботи виявило, що студенти часто нехтують попереднім конструктивним аналізом форми, що призводить до помилок у

передачі просторових відношень між предметами. Вивчення передачі матеріальності предметів у студентських натюрмортах показало обмежене використання графічних засобів для відтворення різних фактур. Аналіз найуспішніших робіт підтвердив, що експериментування з різними типами штрихування та текстурування поверхні збагачує графічну мову та підвищує виразність зображення.

Дослідження методів роботи над натюрмортом виявило, що студенти часто починають з детальної проробки окремих предметів, замість послідовного ведення роботи від загального до конкретного. Аналіз етапів виконання завдання показав необхідність чіткого дотримання методичної послідовності для досягнення цілісності зображення. Вивчення пропорційних співвідношень у студентських роботах виявило тенденцію до збільшення дрібних деталей та зменшення великих форм. Порівняльний аналіз начерків та завершених робіт показав, що регулярні вправи на визначення пропорцій з використанням візурування покращують точність передачі розмірних відношень.

Аналіз тонального рішення фону в студентських натюрмортах продемонстрував недостатнє розуміння взаємозв'язку між предметами та середовищем. Дослідження показало, що студенти часто розглядають фон як незалежний елемент композиції, не враховуючи його роль у створенні просторової глибини та цілісності зображення. Вивчення завершального етапу роботи над натюрмортом виявило проблему надмірної деталізації, яка руйнує цілісність сприйняття. Аналіз процесу роботи показав необхідність навчання студентів методам узагальнення та підпорядкування другорядних елементів композиції головним.

На основі проведеного аналізу практичних студентських робіт з графічного натюрмарту можна зробити наступні висновки. Результати дослідження демонструють необхідність системного підходу до навчання академічного рисунку, який охоплює всі аспекти створення графічної композиції - від попереднього композиційного аналізу до завершального етапу узагальнення. Виявлені в процесі аналізу типові складності та помилки студентів вказують на необхідність розробки спеціальних підготовчих вправ, спрямованих

на розвиток технічної майстерності та композиційного мислення. Запровадження таких вправ у навчальний процес дозволить студентам краще засвоїти принципи роботи з тоном, штрихом, пропорціями та перспективою.

Порівняльний аналіз студентських робіт різних етапів навчання підтверджує ефективність послідовного методичного підходу до виконання натюрморту. Дотримання принципу "від загального до конкретного" та поетапність роботи над зображенням забезпечують формування професійних навичок та розвиток художнього бачення студентів. Результати дослідження підкреслюють значення індивідуального підходу до кожного студента з урахуванням його початкового рівня підготовки та творчого потенціалу. Аналіз показав, що врахування особистих характеристик студента при постановці навчальних завдань сприяє більш ефективному засвоєнню матеріалу та розкриттю творчих здібностей.

Отже, проведений аналіз практичних студентських робіт дозволив визначити основні напрямки вдосконалення методики викладання графічного натюрморту та розробити рекомендації щодо підвищення якості навчального процесу. Отримані результати можуть бути використані для подальшого розвитку системи художньої освіти та підготовки майбутніх фахівців у галузі образотворчого мистецтва.

Ці додатки (див. Додаток А, Б, В) забезпечують методичну підтримку викладання та оцінювання графічного натюрморту, допомагають систематизувати типові помилки та надають чіткі рекомендації щодо виконання завдань. Вони можуть використовуватись як викладачами для оцінювання робіт, так і студентами для самоконтролю та вдосконалення власної майстерності. Додатки розроблено на основі аналізу практичних студентських робіт та враховують основні аспекти роботи над графічним натюрмортом. Вони є універсальними та можуть бути адаптовані під конкретні навчальні завдання та рівень підготовки студентів.

Таким чином, система критеріїв оцінювання та аналізу практичних студентських робіт з графічного натюрморту представляє собою комплексний інструментарій, що охоплює технічні, художні та методичні аспекти навчального

процесу. Даний підхід забезпечує об'єктивність оцінювання, сприяє розвитку професійних компетенцій студентів та формуванню їх творчої індивідуальності. Критерії оцінювання враховують як академічні вимоги до виконання навчальних завдань, так і творчу складову роботи, що дозволяє всебічно оцінити рівень підготовки майбутніх фахівців.

Третій розділ роботи містить детальний аналіз методики виконання графічного натюрморту, що включає всі етапи художнього процесу – від підготовки до завершення композиції. Висновки цього розділу акцентують увагу на важливості системного підходу до навчання. Підготовчий етап включає вивчення предметного середовища, аналіз його художніх якостей і створення попередніх ескізів. Основний етап спрямований на поетапне створення композиції, де ключову роль відіграє розуміння співвідношення форм, тонів і простору. Завершальний етап передбачає деталізацію, гармонізацію композиційних елементів і вдосконалення технічного виконання. Дослідження показало, що критеріями оцінювання робіт у цьому жанрі є не лише точність передачі об'єктів, але й виразність композиції, гармонійність технічного виконання і здатність автора передати емоційний зміст натюрморту. Практичні рекомендації, викладені в цьому розділі, сприяють розвитку художніх навичок, формуванню естетичного сприйняття і творчого підходу до роботи у студентів та художників.

Висновки до розділу 3

Методичний аналіз процесу створення графічного натюрморту виявив необхідність системного підходу до організації навчального процесу, що охоплює послідовність етапів від попереднього аналізу природи до завершального узагальнення композиції. Встановлено алгоритм поетапного формування професійних навичок, базований на розумінні закономірностей побудови форми, тональних відношень та просторової організації.

Розроблено систему критеріїв оцінювання студентських робіт, що враховує не лише технічну майстерність виконання, але й художню виразність та образну складову твору. Запропоновані методичні рекомендації спрямовані на

розвиток професійних компетенцій та формування індивідуального творчого підходу в роботі над графічним натюрмортом.

ВИСНОВКИ

У результаті комплексного дослідження методичних аспектів виконання графічного натюрморту встановлено, що цей жанр є фундаментальною складовою художньої освіти, яка забезпечує формування базових навичок композиційного мислення, технічної майстерності та художнього сприйняття у майбутніх митців. Історіографічний аналіз еволюції натюрморту засвідчив трансформацію його ролі від другорядного елемента живописних композицій до самостійного жанру зі специфічною образною мовою, що значно вплинуло на розвиток європейського та вітчизняного мистецтва, формуючи особливу естетичну традицію.

Дослідження особливостей графічного зображення натюрморту виявило специфіку взаємодії різних художніх матеріалів та технік, що дозволило систематизувати методичні підходи до їх застосування та розробити рекомендації щодо оптимального використання графічних засобів виразності в навчальному процесі. Визначено, що структурні та композиційні принципи побудови натюрморту базуються на фундаментальних законах формотворення, які включають правила золотого перетину, динамічної рівноваги, ритмічної організації та пропорційних співвідношень, що забезпечують цілісність та гармонійність композиції. Встановлено ключову роль світлотіньових відношень у графічному натюрморті, які не лише моделюють форму предметів, але й створюють емоційно-образну складову композиції, впливаючи на сприйняття глядачем художнього твору.

Розроблено методичні рекомендації щодо передачі фактурних якостей предметів у графічному натюрморті, яка базується на використанні різноманітних технічних прийомів та матеріалів, що дозволяє досягти максимальної виразності та матеріальності зображення. Сформульовано принципи організації навчального процесу при роботі над графічним натюрмортом, які враховують послідовність формування професійних навичок та індивідуальних творчих здібностей студентів.

Визначено особливості методичного підходу до виконання навчальних та творчих натюрмортів, що передбачає диференціацію завдань залежно від рівня підготовки студентів та навчальних цілей. Розроблено систему підготовчого етапу роботи над натюрмортом, яка включає алгоритм вивчення, відбору та постановки натюрмортної групи, що забезпечує оптимальні умови для реалізації художнього задуму.

Встановлено значущість етапу виконання начерків і ескізів у процесі роботи над графічним натюрмортом, що сприяє розвитку композиційного мислення та формуванню навичок швидкого графічного аналізу форми. Систематизовано основні етапи графічного виконання натюрмортної композиції, що включають послідовність від komponування до завершального опрацювання деталей, із визначенням специфіки роботи на кожному етапі.

В результаті виконання роботи були створені графічні зображення, які демонструють поступовий розвиток художньо-конструктивних навичок. Від початкового етапу побудови композиції до фінального етапу тонального пророблення, роботи ілюструють освоєння основних принципів академічного та графічних творів.

Розроблено критерії оцінювання студентських робіт, які враховують технічну майстерність, композиційне рішення, передачу матеріальності предметів, світлотіньових відношень та загальну художню виразність твору. На основі аналізу практичних студентських робіт виявлено типові помилки та розроблено рекомендації щодо їх попередження та виправлення, що сприяє підвищенню якості навчального процесу.

Результати дослідження формують цілісну методичну систему викладання графічного натюрмрту, яка може бути впроваджена в навчальний процес мистецьких закладів освіти та використана при розробці навчальних програм, методичних посібників та практичних рекомендацій для викладачів та студентів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Басанець Л. В., Маслова Т. М. Техніка рисунка м'якими матеріалами : метод. рек. з навч. дисц. «Художні техніки в образотворчому мистецтві». Одеса : ПНПУ імені К. Д. Ушинського, 2023. 33 с.
2. Берlach О. П. Графічні техніки в образотворчому мистецтві. Луцьк : Волин. нац. ун-т ім. Лесі Українки, 2022. 103 с.
3. Бражнік О. В. Самостійна робота з академічного курсу Рисунок як засіб формування творчого потенціалу дизайнера. *Мистецтвознавчі записки*. 2017. № 31. С. 180-189.
4. Букач В. М. Навчальний посібник з дисципліни «Історія мистецтв» : навч. посіб. Одеса, 2024. 156 с.
5. Вдовиченко А. С. Опанування різновидами графічних технік у змісті підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва : кваліфікац. робота / наук. кер. А. В. Школяр. Кривий Ріг : КДПУ, 2023. 80 с.
6. Графіка. Світлотінь. Натюрморт. Всеосвіта : веб-сайт. URL: <https://vseosvita.ua/library/urok-grafika-svitlotin-naturmort-278897.html> (дата звернення: 11.11.2024).
7. Денисенко С. М. Основи композиції і проектної графіки : навч. посіб. Київ : НАУ, 2021. 52 с.
8. Каленюк О. М. Педагогічний малюнок : програма навч. дисц. Луцьк : Друк Формат, 2017. 20 с.
9. Колесник Н. Є., Піддубна О. М. Художньо-педагогічна підготовка майбутніх учителів початкової школи засобами образотворчого мистецтва : монографія. Житомир : Полісся, 2017. 246 с.
10. Котова О. О. Методичні рекомендації з навчальної дисципліни "Теорія і практика малюнку" : метод. рек. Одеса, 2018. 47 с.
11. Красовська О. О. Технології викладання освітньої галузі «Мистецтво» : навч.-метод. посіб. Рівне : МЕРУ ім. акад. С. Дем'янчука, 2020. 89 с.

12. Кулініч Л. О., Гусєва Л. Г., Пунгіна О. А. Синтез виражальних засобів та матеріалів в сучасному образотворчому мистецтві на прикладі викладання живопису, рисунку, композиції. *Наукові записки*. Серія: Педагогічні науки. 2024. № 214. С. 215-221.
13. Курси академічного малюнка: вугілля – матеріал академічного малюнка. АртАкадемія : веб-сайт. URL: <http://www.artacademia.kiev.ua/kursy-risovaniya/kursu-akademicheskogo-risunka-karandashom-v-art-studii/ugoly-kak-material-akademicheskogo-risunk/> (дата звернення: 12.11.2024).
14. Кучер С. Л. Спеціальний малюнок та основи композиції : навч.-метод. посіб. Кривий Ріг : КДПУ, 2017. 234 с.
15. Лісненко К. В. Засоби створення художнього образу в тематичному натюрморті : кваліфікац. робота / наук. кер. Р. О. Пильнік. Кривий Ріг, 2022. 115 с.
16. Лоза Н. А., Носенко А. І., Величко Д. О. Натюрморт у холодній та теплій кольоровій гамі : метод. рек. Одеса, 2021. 45 с.
17. Майстер-клас «Сучасні графічні техніки». На урок : веб-сайт. URL: <https://naurok.com.ua/mayster-klas-suchasni-grafichni-tehniki275328.html> (дата звернення: 12.11.2024).
18. Методичні рекомендації до дисципліни «Теорія та практика малюнка» : метод. рек. Одеса, 2023. 30 с.
19. Міронова Т. Ретранслятори художніх традицій минулого. Спадкоємність поколінь у художній творчості. Мистецтво колажу. Українська культура: минуле, сучасне, шляхи розвитку. 2020. № 36. С. 151-159.
20. Навчальний посібник з дисципліни «Теорія та практика графіки» : навч. посіб. Одеса : Університет Ушинського, 2023. 127 с.
21. Натюрморт в художній школі. Види натюрморту. Правила складання натюрморту. На урок : веб-сайт. URL: <https://naurok.com.ua/urok-natyurmort-uriznih-vidah-mistectva-273693.html> (дата звернення: 11.11.2024).
22. Орос І. В. Композиція у станковій графіці як засіб формування концептуального мислення студентів художньо-графічного факультету. Декоративно-прикладне мистецтво в національній системі художньо-

педагогічної освіти : матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф., м. Одеса, 18–19 берез. 2021 р. Одеса, 2021. С. 44-47.

23. Основи образотворчої грамоти: малюнок, композиція, живопис : бібліогр. покажч. / упоряд. О. Поліщук. 2-ге вид., перероб. і доп. Кривий Ріг, 2023. 61 с.

24. Пінчукова І. О. Сучасний розвиток жанру «натюрморт» в образотворчому мистецтві. Сучасний рух науки : матеріали ІХ міжнар. наук.-практ. інтернет-конф., 2-3 груд. 2019 р. Дніпро, 2019. Т. 3. С. 71-75.

25. Правила лінійної і повітряної перспективи. Всеосвіта : веб-сайт. URL: <https://vseosvita.ua/library/pravila-linijnoi-i-povitranri-perspektivi-241012.html> (дата звернення: 10.11.2023).

26. Прищенко С. А. Кольорознавство : навч. посіб. Київ, 2018. 436 с.

27. Прокопович Т. А., Берлач О. П. Рисунок : метод. рек. Луцьк, 2022. 17 с.

28. Прохорова Н. А. Академічний рисунок як фундамент творчої грамотності для формування творчої особистості. Мистецька освіта: зміст, технології, менеджмент. 2017. № 12. С. 102-115.

29. Семко Я. С., Ліхачова О. Є. Методичні рекомендації «Історія мистецтва» : метод. рек. Одеса : Ун-т Ушинського, 2021. 51 с.

30. Скакандій Й. Специфіка інтерпретацій композицій у натюрморті. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2023. № 1. С. 180-184.

31. Стойкова Н. В., Мунтян С. Д. Вплив аудиторного освітлення на колористичне рішення постановок натюрмортів із квітами зі здобувачами художньо-графічного факультету. Педагогічні науки. 2019. № 86. С. 151-155.

32. Сторожук Н. Б. Графічна стилізація натюрморту. Сучасна мистецька освіта: актуальні підходи та перспективи розвитку : зб. наук. пр. Київ, 2019. С. 26-29.

33. Стоян С. П. Українське бароко в образотворчому мистецтві – національні символи в контексті європейської культури. Українські культурологічні студії. 2021. № 1(8). С. 88-94.

34. Таишева М. М. Методичне забезпечення лекційного курсу з дисципліни. Основи проектної графіки. Чернігів : ЧПЕК КНУТД, 2020. 52 с.
35. Тарасюк І. І. Композиція : метод. рек. Луцьк : СНУ ім. Лесі Українки, 2017. 28 с.
36. Твердохлібова Я. М. Навчально-творча практика в освітньому векторі підготовки художників декоративно-прикладного мистецтва. Декоративно-прикладне мистецтво в національній системі художньо-педагогічної освіти : матеріали I Всеукр. наук.-практ. конф., м. Одеса, 18–19 берез. 2021 р. Одеса, 2021. С. 68-72.
37. Твердохлібова Я. М. Освітній вектор художньо-графічної підготовки вчителя образотворчого мистецтва. Вища освіта України у контексті інтеграції до європейського освітнього простору. 2020. № 2(87). С. 266-275.
38. Теоретичні і методичні основи образотворчого мистецтва : навч.-метод. посіб. / за заг. ред. Т. В. Паньок. Харків : ХНПУ ім. Г. С. Сковороди, 2022. 78 с.
39. Тимків О. Неперервність традиції застосування стилізації й інтерпретації живописних творів графічними засобами виразності. Scientific Collection "InterConf". 2020. № 1(37). С. 27-38.
40. Третьякова К. Г. Засоби виразності акварельного живопису та методика викладання натюрморту на уроках образотворчого мистецтва : кваліфікац. робота / наук. кер. В. К. Карпова. Кривий Ріг, 2023. 112 с.
41. Туляєв В. В. «Рисунок» як теоретичне поняття вищої школи. Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. 2024. № 214. С. 334-339.
42. Удріс-Бородавко Н. Колаж у формуванні національної моделі графічного дизайну України XXI століття. Вісник КНУКіМ. Серія «Мистецтвознавство». 2018. № 38. С. 268-280.
43. Харітонов І. О. Імітація традиційного живописного і графічного натюрморту засобами комп'ютерної графіки. Молодий вчений. 2020. № 4(80). С. 364-367.

44. Храмова-Баранова О. Л., Яковець І. О. Вплив розвитку графічних технік на мистецтво в Україні. Історія науки і техніки : довідник. Київ, 2018. 424 с.

45. Чирва О. Ч., Оленіна О. Ю. Історія та теорія графічного мистецтва : конспект лекцій. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2021. 128 с.

ДОДАТКИ

Додаток А

Таблиця критеріїв оцінювання графічного натюрморту

Критерій	Показники	Рівні оцінювання	Бали
Композиційне рішення	- Гармонійність розташування (Врівноваженість елементів, цілісність побудови) - Пропорційність - Ритмічна організація - Композиційний центр	Високий Достатній Середній Низький	5 4 3 2
Конструктивна побудова	- Перспективні скорочення - Пропорції предметів - Просторові відношення - Точність побудови	Високий Достатній Середній Низький	5 4 3 2
Світлотіньове рішення	- Градації тону - Моделювання форми - Цілісність - Матеріальність	Високий Достатній Середній Низький	5 4 3 2
Технічне виконання	- Якість штриха - Різноманітність прийомів - Культура виконання - Завершеність	Високий Достатній Середній Низький	5 4 3 2
Художня виразність	- Образне рішення - Емоційність - Оригінальність - Стильова єдність	Високий Достатній Середній Низький	5 4 3 2

Примітка:

1. Кожна таблиця містить систематизовані дані для об'єктивного оцінювання та методичного супроводу навчального процесу.
2. Критерії та показники можуть адаптуватися відповідно до конкретних навчальних завдань.
3. Таблиці розроблено з урахуванням послідовності навчального процесу та типових проблем студентів.

Додаток Б

Таблиця діагностики типових помилок

Тип помилки	Характеристика	Способи виправлення	Превентивні заходи
Композиційні	- Зміщення композиції - Неврівноваженість - Відсутність центру	- Виконання ескізів - Аналіз форматів - Корекція розміщення	- Попередні вправи - Композиційні пошуки - Аналіз аналогів
Конструктивні	- Порушення перспективи - Неточності еліпсів - Помилки пропорцій	- Уточнення побудови - Перевірка відношень - Корекція форм	- Лінійні вправи - Конструктивний аналіз - Схеми побудови
Тональні	- Бідність градацій - Порушення відношень - Втрата цілісності	- Розширення діапазону - Уточнення тону - Узагальнення	- Тональні розтяжки - Вправи на градації - Тональні ескізи
Технічні	- Одноманітність штриха - Неякісне виконання - Неохайність	- Відпрацювання техніки - Підвищення якості - Акуратність роботи	- Технічні вправи - Робота з матеріалами - Практика штриха

Додаток В

Таблиця методичної послідовності виконання натюрморту

Етап	Завдання	Методи	Результат
Підготовчий	- Аналіз постановки - Композиційний пошук - Вибір формату	- Візуальний аналіз - Ескізування - Компонування	- Композиційне рішення - Визначені пропорції - Намічений центр
Конструктивний	- Побудова предметів - Перспектива - Пропорції	- Лінійна побудова - Перевірка відношень - Уточнення форм	- Конструкція предметів - Просторові зв'язки - Точні пропорції
Тональний	- Світлотінь - Моделювання форми - Матеріальність	- Тональна проробка - Штрихування - Нюансування	- Об'ємне зображення - Матеріальність - Просторова глибина
Завершальний	- Узагальнення - Деталізація - Акценти	- Корекція тону - Уточнення деталей - Фінальні штрихи	- Цілісність роботи - Завершеність - Виразність

Рис.Г.1.1 “Стіл з апельсином, оливками та пирогом”
Клара Петерс

Рис.Г.1.2 “Жінка з бубном”
Пабло Пікассо

Рис.Г.1.3 твір виконаний у техніці сухої голки
«The Three Trees» Рембрандт ван Рейн

Рис.Г.1.4 «The Ray or, The Kitchen Interior»

Кваліфікаційна робота в матеріалі

Рис.Д.2.1 Лінійно-конструктивна побудова предметів

Рис.Д.2.2 Етап узагальненого світлотіньового моделювання форм

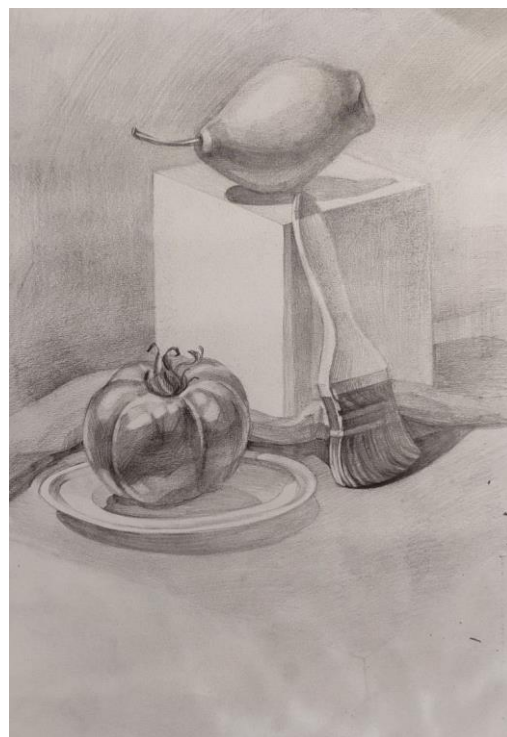

Рис.Д.2.3 Завершення та розставлення акцентів

Рис.Д.2.4 Тоновий підмалюнок тушшю

Рис.Д.2.5 Завернення роботи тушшю

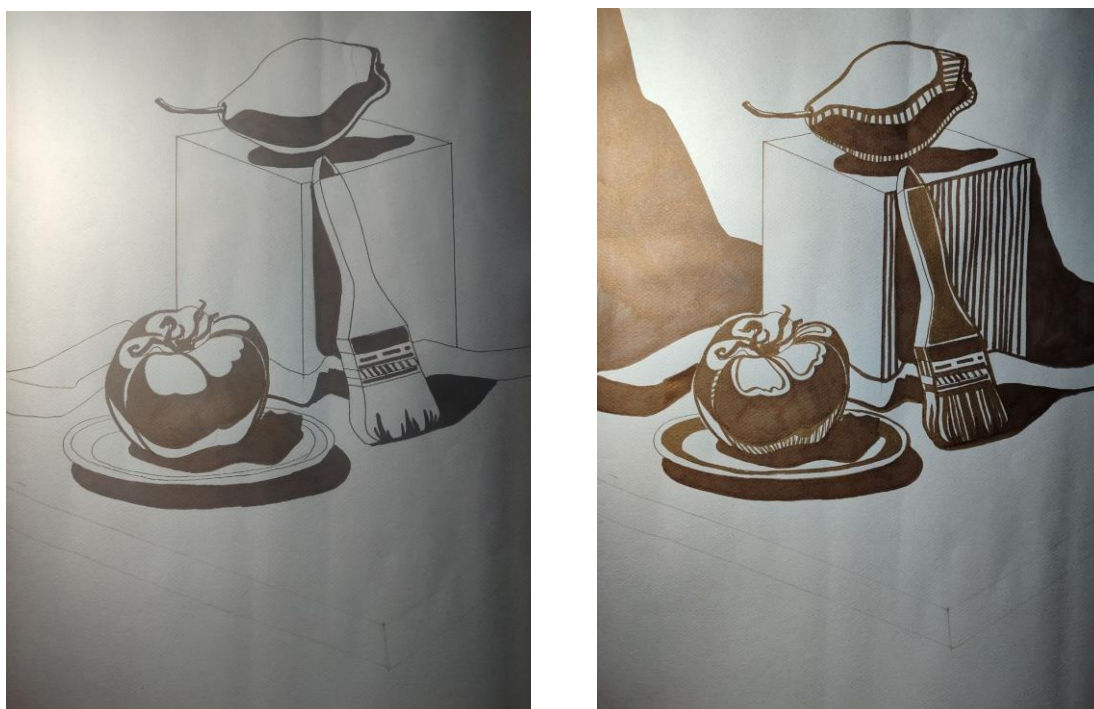

Рис.2.6 Розставлення тіней та темних частків маркером

Рис.Д.2.7 Завершення роботи маркером